

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Чеченской Республики
МУ "Отдел образования Ножай-Юртовского
муниципального района"
МБОУ «СОШ им. В. Г. Гайтемирова с. Замай-Юрт»

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Чеченский язык»
для обучающихся 5-9 классов

Программа хлоттийна нохчийн меттан хьехархочунна ишколан дешаран хинцалерчу тенденцешна а, ламоран жигарчу методикашна а тлехъажийна йолу дешаран предметан белхан программа хлоттош, методически гло-накьосталла даран лалашонца.

Белхан программо хьехархочун таро хуьлуйтур йу:

1) нохчийн мотт хьехаран процессехь коьртачу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь билгалдаьхначу ламоран личностни, метапредметни, предметни жамлашка кхачош долу хинцалера некъаш кхочушдан; (кхин дла – ФПДС КЙД);

2) билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема ламорна дешаран хенан магийнчу герггарчу дласайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн ламоран коьчал карайерзорхъама йалийнчу дешаран глутлакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, рузманан-тематикин планировани кечйан.

Личностни а, метапредметни а жамлаш далийна, коьртачу йукьардешаран ишколехь нохчийн мотт хьехаран башхаллаш тидаме а оьцуш.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмето билгалдо предметашна йукъара уьйраш гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца кхочушйар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нохчийн мотт – нохчийн халкъан ненан мотт, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функционални тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллах, суртхлотторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тлекаренан хьелашкахь нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тлекаренан а, оила йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адамашна йукъахь уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-оила а кхолларехь дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш, оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта глирс бу.

Ишколехь нохчийн мотт ламор тлехъажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхоллараллин а говзалла, ойлайар, изс, суртхлоттор, ша кхочушден дешаран глутлакх кхиорна а.

Нохчийн мотт ламоран чулацам иштта тлехъажийна бу функционални говзалла, адаман йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан мах хадоран, цунах ойлайаран, шен лалашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукъараллин дахарехь дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а глутлакх нохчийн меттан ишколан курсан къепе кхолларехь коьртаниг ду.

Цаьрца доглуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна ламоран метапредметни, предметни жамийн ларамехь, ламоран чулацамехь (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функционални тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал арахьарчу глутлакхдарехь: экскурсеш, тематикин мероприятеш, конкурсах, и. д.кх.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ЛАМОРАН ЛАЛАШОНАШ

Коьртачу йукьарчу дешаран программашца нохчийн мотт ламоран лалашонаш йу:

патриотизмах кхетар а, иза гучуйаккхар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин шолгӀа пачхьалкхан мотт санна, нохчийн халкъан къоман мотт санна ларар; маттаца нохчийн халкъан син хьал лардаран, довзийтаран кепе а, тӀекаренан гӀирсе а санна кхетапе йукъаметтиг хилар; нохчийн культуре ларам гучубаккхар;

нохчийн мотт адаман кхиаран гӀирс, йукъараллин уьйр кхолларан гӀирс санна караберзор;

нохчийн маттах, цуьнан дӀахӀоттамах, функцех, нохчийн меттан стилистически гӀирсех хаарш карадерзор; литературин меттан норманаш а, къамелан Ӏыздангалла а практикехь карайерзор; жигара пайдаӀычу а, нуьцкъаллин а дешнийн хьал тодар а, шен къамелехь тайп-тайпанчу грамматически гӀирсех пайдаӀар а; орфографически а, пунктуационни а говзалла кхачапе йалор, шен къамел кхачапе далоран лаам кхиор;

къамелан гӀуллакх, адамашна йукъарчу куьцан а, куьцан доучу а тӀекаренан хьелашкахь гонахарчу нахаца эвсара йукъаметтигаш латтош долу коммуникативни карадерзарш кхачапе далор; нохчийн мотт тайп-тайпана хаамаш бовзаран гӀирс санна караберзор;

ойланан гӀуллакх кхачапе далор, нохчийн мотт Ӏаморехь дустаран, анализан, синтезан, жамӀдаран, тайпанашка дӀасадекъаран, билгала йолу бакъонаш дӀахӀитторан, универсальни интеллектан карадерзарш кхиор;

функционални говзалла кхиор: хаамийн лехам кхочушбаран, Ӏышу хаам схьакъасторан а, хийцаран а, тайп-тайпанчу барамехь йолчу текстийн чулацам тидаран, царах кхетаран, пайдаӀцаран хаарш; текстан хааман-маӀнин йухакечдаран стратеги а, говзалла а, некъаш а карадерзор; текстах, цуьнан гӀуллакхах, йукъарчу маӀнех, маӀнин дӀахӀоттамах, авторан коммуникативни Ӏалашонах, меттан гӀирсийн гӀуллакхах кхетаран кепаш карайерзор.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догӀуш, «Ненан мотт (нохчийн)» дешаран предмет йукъайӀоьду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Ӏамо декхарийлахь долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца нохчийн мотт Ӏаморна билгалдаькхина 338 сахьт:

5 классехь – 68 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт), 6 классехь – 68 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт), 7 классехь – 68 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт), 8 классехь – 68 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт), 9 классехь – 66 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а (шуьйра дешан хӀоттам, дукха маӀнаш долу дешнаш, дешан тӀедеанчу маӀнийн кхиаме система, синонимаш а, антонимаш а, кицанаш а, аларш а).

Нохчийн меттан дошкхолладаларан хьелаш (йуьхьанцарчу ишколехь Ӏамийнчун барамехь). Лингвистикин коьрта дакъош (фонетика, орфоэпи, графика, орфографи, лексикологи, дошкхолладалар, морфологи, синтаксис, пунктуаци). Мотт билгалонан система санна. Мотт адамийн тӀекаренан гӀирс санна. Меттан а, къамелан а коьрта дакъош: аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени.

Мотт а, къамел а

Мотт а, къамел а. Барта а, йозанан а къамел, монолог а, диалог а, полилог.

Къамелан гӀуллакхан тайпанаш (къамел дар, ладогӀар, йешар, йаздар), церан

башхаллаш.

Дахарехь биначу тидамийн буха тIехь а, Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме литература йешаран буха тIехь а барта монологан аларш кхоллар.

Йешна йа ладоьгIна текст, цу йукъахь дуьйцуш волчун йуьхь хуьйцуш а, барта схьаййцар.

Лингвистически теманашна а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу теманашна а диалогехь дакъалацар.

Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехаран, баркаллин къамелан кепаш.

Дахарехь а, книгаш йешарехь а зеделлачунна, чулацаман суьртана тIе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахь сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадогIаран тайпанаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайпанаш: Iаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман.

Барамехь 140 дашал кIезиг йоцчу ладоьгIначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхетар.

Текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккхар, текстан чулацамца догIуш, хаттарш а, царна жопаш а хIиттор.

Йозанан кепехь йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийтар.

Iалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гIирсаш къастор.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйар.

Тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэцар.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан тема а, коьрта ойла а. Текстан микротема. Коьрта маьIна чулоцу дешнаш.

Къамелан функционални-маьIнин тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар; церан башхаллаш.

Текстан композиционни дIахIоттам. Абзац текст композиционни-маьIнин дакъошка йекъаран гIирс санна.

Текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гIирсаш: дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цIерметдешнаш, дешан йухаалар.

Дийцар къамелан тайпа санна. Дийцар.

Текстан маьIнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн, абзацийн, текстехь предложенеш вовшахтосучу гIирсийн а, кепийн а; меттан суртхIотторан гIирсех пайдаэцар (Iамийнчун барамехь).

Йешначу йа ладоьгIначу текстан чулацам ма-барра а, хоржуш а, бацбина а схьабийцар. Дийцархочун йуьхь а хуьйцуш, текстан чулацам схьабийцар.

Текстан хаамаш хийцар: текстан цхьалхе а, чолхе а план.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанех лаьцна йукъара кхетам (буьйцучу маттах, функционални стилех, исбаьхьаллин литературин маттах).

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна.

Аз меттан дакъа санна. Озан маьIна къасторан гIуллакх. Нохчийн меттан мукъачу аьзнийн къепе.

Нохчийн меттан мукъазчу аьзнийн къепе.

Элпийн а, аьзнийн а дазар. Нохчийн алфавитан хIоттам.

Мукъа аьзнаш: деха а, доца а.

Мукъаза аьзнаш: къора а, зевне а.

Сонорни мукъаза аьзнаш.

Къамел дарехъ аьзнийн хийцадалар. Фонетически транскрипцин элементаш.
Нохчийн маттахъ дешдакъа. Дешдакъа дешан дакъа санна. Тохар.
Дош фонетически къастор.
Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.
Интонаци (йиш), цуьнан функцеш. Интонацин коьрта элементаш.

Орфографи

Орфографи лингвистикин дакъа санна.

Й элпан нийсайаздар.

Къасторан **ъ, ь** хьаьркийн нийсайаздар.

Лексикологи

Лексикологи лингвистикин дакъа санна.

Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьІна долу а, дукха маьІнаш долу а дешнаш; дешан нийса а, тІедеана а маьІна.

Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Лексически дошамийн тайпанаш а (маьІнин дошам, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамаш), ненан меттан дешнийн хьал карадерзорехъ цара ден гІуллакх а.

ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш.

Фразеологи

Фразеологизмаш, церан маьІна, царах пайдаэцар.

Фразеологически эквиваленташ оьрсийн маттахъ.

Фразеологически дошамаш.

Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а

Морфема меттан уггар жима маьІне дакъа санна.

Морфемийн тайпанаш.

Дешан лард а, чаккхе а. Орам, дешхьалхе, суффикс.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш.

Дошкхолладалар а, дошхийцадалар а.

Нохчийн маттахъ дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш. Дешнаш кхолладаларехъ а, хийцадаларехъ а морфемашкахъ мукъачу а, мукъазчу а аьзнийн хийцадалар.

Дешнаш кхолладаларан морфемни кеп (дешхьалхенан гІоьнца, суффиксан гІоьнца, дешхьалхенан а, суффиксан а гІоьнца). Лардаш вовшахкхетарца дешнаш кхолладалар. Чолхе дешнаш. Чолхе-дацдина дешнаш.

Дешан морфемни анализ.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологи лингвистикин дакъа санна.

Коьрта къамелан дакъош. Къамелан дакъойн семантически, морфологически, синтаксически башхаллаш.

Коьрта къамелан дакъош, церан грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх.

ЦІердош

ЦІердош къамелан дакъа санна. ЦІердешан йукъара грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехъ цІердешан гІуллакх.

Долахъ а, йукъара а цІердешнаш. ЦІердешнийн грамматически классаш. ЦІердешнийн терахъ. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу цІердешнаш.

ЦІердешнийн легарш. Диъ легар. Дожарийн маьІна.

ЦІердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

ЦІердешнаш кхолладаларан некъаш.

ЦІердешнаш морфологически къастор.

Долахъ цІердешнийн нийсайаздар.

ЦІердешнашца **ца** нийсайаздар.

Оьрсийн маттара тІеэцначу цхьадолчу цІердешнийн нийсайаздар.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а нохчийн меттан синтаксисан дакъош санна. Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цӀеран а, хандешан а).

Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш, аларан Ӏалашоне а, эмоцин билгалоне а хъаьжжина.

Дийцаран, хаттаран, тӀедожоран; айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маӀнин а, интонацин а башхаллаш.

Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард).

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна.

Сказуемин подлежащица барт хилар.

Грамматически лардийн масалле хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: цхӀалхе, чолхе.

Йаьржина а, йаржаза а предложенеш. Предложенин коьртаза меженаш: къастам, кхачам, латтам. Къастам а, и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш а. Кхачам а (нийса а, лач а), и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш а. Латтам а, и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш; маӀне хъаьжжина, латтабийн тайпанаш (хенан, меттиган, даран суьртан, Ӏалашонан, бахьанин, бараман).

Предложенин цхӀанатайпана меженаш, къамелехь цара деш долу гӀуллакх. ЦхӀанатайпанчу меженашца йолчу предложенийн интонацин башхаллаш. ЦхӀанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

ТӀедерзарца йолу предложени, интонацин башхаллаш.

ТӀедерзар а, и гайтаран гӀирсаш а.

ЦхӀалхечу предложенин синтаксически анализ.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш пунктуационни кечйар.

Диалог. Йозанехь диалог пунктуационни кечйар. Пунктуацн лингвистикин дакъа санна.

6 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, нохчийн историн, культурын синъобздангалле кхачоран гӀирс а.

Литературин маттах лаьцна кхетам.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхӀоттор, монолог-дийцар, монолог-ойлайар; лингвистически темина хаам.

Диалоган тайпанаш: гӀуллакх дан дагадайтар, вовшех дагабовлар.

Текст

Текстан маӀнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн а, абзацийн а, текстехь предложенеш вовшахтосучу кепийн а, гӀирсийн а; меттан суртхӀотторан гӀирсех пайдаэцар (Ӏамийнчун барамехь).

Текстан хаамаш хийцар. Текстан план (цхӀалхе, чолхе; цӀеран, хаттаран); текстан коьрта а, коьртаза а хаам; текст схӀайийцар.

СуртхӀоттор къамелан тайпа санна.

Адаман куьцан суртхӀоттор. ХӀусаман суртхӀоттор. Ӏаламан суртхӀоттор. Меттиган суртхӀоттор. Дарийн суртхӀоттор.

Меттан функционални тайпанаш

ГӀуллакхан стиль. ДӀахьедар. Расписка. Илманан стиль. Дошаман статья. Илманан хаам.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан обздангалла. Орфографи

Билгалдош

Билгалдош къамелан дакъа санна. Билгалдешан йукъара грамматически маӀна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь билгалдешан

гІуллакх.

Билгалдашо цІердашца бартбар. Мухаллин а, йукъаметтигаллин а билгалдешнаш. Берта а, бертаза а билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.

Мухаллин билгалдешнийн даржаш. Йуьхьанцара дарж. Дустаран дарж. ТІехдаларан дарж.

Билгалдешнаш терахьашца а, классашца а хийцадалар. Билгалдешнийн легар. Билгалдешнаш кхолладаларан некъаш.

Билгалдешнаш морфологически къастор.

Чолхечу билгалдешнийн нийсайаздар.

ТІеэцначу билгалдешнийн нийсайаздар.

Терахьдош

Терахьдош къамелан дакъа санна. Терахьдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь терахьдешан гІуллакх.

МаъІне хьаьжжина, терахьдешнийн тайпанаш: масаллин, роІаллин терахьдешнаш.

ХІоттаме хьаьжжана, терахьдешнийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе, хІоттаман терахьдешнаш. Берта а, бертаза а терахьдешнаш. Масаллин а, роІаллин а терахьдешнийн легадалар, алар, нийсайаздар. Терахьдешнийн кепаш нийса кхоллайалар.

Гулдаран терахьдешнех нийса пайдаэцар.

Терахьдешнаш морфологически къастор.

Терахьдешнийн нийсайаздаран норма: терахьдешнаш цхьаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздар, терахьдешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

ЦІерметдош

ЦІерметдош къамелан дакъа санна. ЦІерметдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь цІерметдешан гІуллакх.

МаъІне а, грамматически билгалонашка а хьаьжжана, цІерметдешнийн тайпанаш. ЦІерметдешнийн легар.

ЦІердешнаш, билгалдешнаш санна легалуш долу цІерметдешнаш. Йаххьийн цІерметдешнаш цІерниг а, лач а дожаршкахь. Йаххьийн цІерметдешнийн (*вай, тхо*) тайп-тайпана маъІна. ЦІерметдашо цІердашца бартбар. Хаттаран а, йукъаметтигаллин а цІерметдешнийн башхалла.

ЦІерметдешнийн нийсайаздар.

Предложенехь цІерметдешан гІуллакх.

ЦІерметдешнаш морфологически къастор.

Хандош

Хандош къамелан дакъа санна. Хандешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь хандешан гІуллакх.

Инфинитив а, цуьнан грамматически билгалонаш а.

Инфинитиван суффиксаш: **-а, -о, -ан, -ен, -он.**

Хандешан хенаш. МаъІна а, пайдаэцар а. Карара хан, йахана хан, йогІу хан.

Карарчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар.

Йахана хан, цуьнан кепаш. Йаханчу хенан кепаш кхоллайалар. Йаханчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар.

ЙогІу хан, цуьнан кепаш. ЙогІучу хенан кепаш кхоллайалар.

Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш.

Хандешан терахьашца а, классашца а хийцадалар.

Хандешнаш морфологически къастор (Іамийнчун барамехь).

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн мотт кхуьуш болу хилам санна. Къоман меттан, культурин, историн уьйр.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхІоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар.

Диалоган тайпанаш: гІуллакх дан дагадаийтар, вовших дагабовлар, хаамах жоп

дехар, хаам бар.

Текст

Текст къамелан произведени санна. Текстан коърта билгалонаш (жамI дар).

Текстан дIахIоттам. Абзац.

Текстан хаамаш хийцар: текстан план (цхьалхе, чолхе; цIеран, хаттаран, тезисан); текстан коърта а, коъртаза а хаам.

Текстехь предложенеш вовшахтосу гIирсаш а, кепаш а (жамI дар).

Текстехь меттан суртхIотторан гIирсаш.

Ойлайар къамелан функционални-маьIнин тайпа санна.

Текстан-ойлайаран дIахIоттаман башхаллаш.

Текстан маьIнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн а, абзацийн а, текстехь предложенеш вовшахтосучу кепийн а, гIирсийн а; меттан суртхIотторан гIирсех пайдаэцар (Iамийнчун барамехь).

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанех лаьцна кхетам: буйцу мотт, функционални стилаш (Илманан, публицистикин, гIуллакхан), исбаьхьаллин литературин мотт.

Публицистикин стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Публицистикин стилаш жанраш (репортаж, йоза, интервью).

Публицистикин стилехь йолчу тексташкахь меттан суртхIотторан гIирсех пайдаэцар.

ГIуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оьздангалла

Морфологи меттан Илманан дакъа санна (жамI дар).

Хандош

Хандешан 1-ра а, 2-гIа а спряженеш. Дешан орамехь мукъа аьзнаш хийцадалар.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш.

Хандешан билгала, бехкаман, лааран, гIедожоран саттамаш. Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш.

Хандешнашца дацаран дакъалгаш (**ца, ма**) нийсайаздар.

Хандош морфологически къастор.

Причасти

Причасти хандешан кеп санна. Причастехь хандешан а, билгалдешан а билгалонаш. Предложенехь причастин синтаксически гIуллакх.

Причастин хенаш. Лааме а, лаамаза а причастеш.

Причастин легар.

Причастин карчам.

Причасти морфологически къастор.

Причастийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

Причастешца суффиксаш нийсайазйар. Причастеш кхоллайалар.

Цхьайолу причастеш цIердешнашка а, билгалдешнашка а йерзар. Причастешца **ца** цхьаьна а, къаьстина а йаздар.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш.

Деепричасти

Деепричасти хандешан кеп санна. Деепричастехь хандешан а, куцдешан а билгалонаш. Предложенехь деепричастин синтаксически гIуллакх.

Деепричастин хенаш.

Деепричастин карчам. Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш.

Деепричастешца дацаран дакъалг **ца** нийсайаздар.

Масдар

Масдаран коърта грамматически билгалонаш а, предложенехь цуьнан синтаксически гIуллакх а.

Масдаран грамматически категореш: терахь, классан гайтам.

Масдаран легар.

Масдаран карчам. Масдаран карчамехь сацаран хьаьркаш.

Масдарца **ца** нийсайаздар.

Куцдош

Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маьІна.

Куцдешнийн тайпанаш. Куцдешнийн дустаран даржаш.

Куцдешнийн кхолладалар.

Куцдешан синтаксически гІуллакх.

Куцдош морфологически къастор.

Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар.

ГІуллакхан къамелан дакъош

ГІуллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам. Коьрта къамелан дакъош гІуллакхан къамелан дакъойх къастор.

ДештІаьхье

ДештІаьхье гІуллакхан къамелан дакъа санна.

ДештІаьхье, цуьнан маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх.

ДештІаьхьенийн тайпанаш.

Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дештІаьхьенаш.

Церан нийсайазйар.

Хуттург

Хуттург гІуллакхан къамелан дакъа санна. Хуттург предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенин дакъош а вовшахтосу гІирс санна.

Хуттургийн тайпанаш, шайн хІоттаме хъаьжжина: цхъалхе, чолхе, хІоттаман. ХІоттаман хуттургийн нийсайазйар.

Хуттургийн тайпанаш, шайн маьІне хъаьжжана: цхъаьнакхетаран а, карара а.

Текстехь хуттургийн маьІна. Къамелехь хуттургех, церан маьІне хъаьжжина, пайдаэцар. Хуттургех предложенеш а, текстан дакъош а вовшахтосучу гІирсех санна пайдаэцар.

Предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосучу хуттургашца (**а, йа**) йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Дакъалг

Дакъалг гІуллакхан къамелан дакъа санна.

Дакъалгийн тайпанаш, шайн маьІне а, пайдаэцаре а хъаьжжана.

Дакъалгийн нийсайаздар. Тайп-тайпанчу къамелан дакъошца дакъалгаш дефисца а, къаьстина а йаздар.

Айдардош

Айдардашах кхетам. Къамелехь айдардешан маьІна.

Айдардешан билгалонаш. Айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Азтардаран дешнаш.

Айдардешнийн интонација а, сацаран хъаьркашца а къастор.

8 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн мотт кавказан кхечу къаьмнийн меттанашна йукъахь.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхІоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар; Илманан хаамца къамел дар.

Диалог.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а.

Къамелан функционални-маьІнин тайпанийн башхаллаш (дийцар, суртхІоттор, ойлайар).

Текстан хаамаш хийцар: тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схъахаржар; лингвистически дошамех пайдаэцар; тезисаш, конспект.

Меттан функционални тайпанаш

Пуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Пуллакхан стилан жанраш (длахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика).

Илманан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Илманан стилан жанраш (реферат, Илманан темина доклад).

Текстехь меттан тайп-тайпанчу функционални тайпанийн цхьаьнадар, текстехь предложенеш вовшахтосу гIирсаш.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а синтаксисан дакъош санна.Пунктуаци.

Сацаран хьаьркийн функцеш.

Дешнийн цхьаьнакхетар

Дешнийн цхьаьнакхетаран коьрта билгалонаш.

Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран тайпанаш: хандешан а, цIеран а.

Дешнийн цхьаьнакхетарехь карарчу уьйран кепаш: бартбар, урхалла, тIетовжар.

Дешнийн цхьаьнакхетарийн синтаксически анализ.

Предложени

Предложени. Предложенин коьрта билгалонаш: маьIнин а, интонацин а йуьзна хилар, грамматически кечйар.

Предложенийн тайпанаш, аларан Iалашоне хьаьжжина, (дийцаран, хаттаран, тIедожоран), эмоцин билгалоне хьаьжжана, (айдаран, айдаран йоцу). Церан интонацин а, маьIнин а башхаллаш.

ТIедожоран предложенешкахь меттан тIедожоран кепех пайдаэцар.

Барта а, йозанан а къамелехь предложенеш кечйаран гIирсаш (интонаци, маьIнин тохар, сацаран хьаьркаш).

Грамматически лардийн масалле хьаьжжана, предложенийн тайпанаш (цхьалхе, чолхе).

Коьрта меженаш хиларе хьаьжжана, цхьалхечу предложенийн тайпанаш (цхьанахIоттаман, шинахIоттаман).

Коьртаза меженаш хиларе хьаьжжана, предложенийн тайпанаш (йаьржина, йаржаза).

Йуьззина а, йуьззина йоцу а предложенеш.

Диалоган къамелехь йуьззина йоцчу предложенех пайдаэцар, барта къамелехь йуьззина йоцчу предложенин интонаци ларйар. *ХIаь, хIан-хIа* дешнашца йолчу предложенийн грамматически а, пунктуационни а, интонацин а башхаллаш.

Цхьалхе предложени хIотторан а, инверсех пайдаэцаран а норманаш.

ШинахIоттаман предложени

Предложенин коьрта меженаш

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна. Подлежащин хиларан кепаш. Подлежащин тайпанаш.

Сказуемин тайпанаш а (хандешан цхьалхе, хандешан хIоттаман, цIеран хIоттаман), сказуемин хиларан кепаш а.

Подлежащиний, сказуеминий йуккъехь тире.

Предложенин коьртаза меженаш

Предложенин коьртаза меженаш, церан тайпанаш.

Къастам предложенин коьртаза меже санна. Берта а, бертаза а къастамаш.

Йуххедиллар къастаман шатайпа кеп санна. Кхачам предложенин коьртаза меже санна. Нийса а, лач а кхачамаш.

Латтам предложенин коьртаза меже санна. Латтакийн тайпанаш (меттиган, хенан, бахьанин, Iалашонан, даран суьртан, дуьхьалара, бехкаман, бараман).

ЦхьанахIоттаман предложени

ЦхъанахІоттаман предложенеш, церан грамматически билгалонаш.

ЦхъанахІоттаман предложенийн а, шинахІоттаман йуъззина йоцчу предложенийн а грамматически башхаллаш.

ЦхъанахІоттаман предложенийн тайпанаш: цІеран, билгала-йуъхъан, билгалза-йуъхъан, йукъара-йуъхъан, йуъхъза предложенеш.

Къамелан тайп-тайпанчу стилашкахь цхъанахІоттаман предложенех пайдаэцар.

Чолхейаьлла цхьалхе предложени. Цхъанатайпанчу меженашца предложенеш

Предложенин цхъанатайпана меженаш, церан билгалонаш, вовшахтосу гІирсаш. Предложенин цхъанатайпанчу меженийн уьйр: хуттургаш йолу а, хуттургаш йоцу а. Интонаци, сацаран хьаьркаш.

Цхъанатайпана а, цхъанатайпана боцу а къастамаш.

Цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

Цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хІитторан норманаш.

Йух-йуха йалочу **а, йа** хуттургашца йозучу цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хІитторан норманаш.

Шакъаьстинчу меженашца йолу предложенеш

Шакъастар. Шакъаьстинчу меженийн тайпанаш (шакъаьстина къастамаш, шакъаьстина йуххедилларш, шакъаьстина латтамаш).

Латтабийн дурсаш.

ТІедерзаршца а, йукъайалочу, йукъахІитточу конструкцешца а йолу предложенеш

ТІедерзар. ТІедерзаран коьрта гІуллакх.

Даьржина а, даржаза а тІедерзар.

Йукъайало конструкцеш.

Йукъайалочу конструкцийн тайпанаш, маьІне хьаьжжана, (тешна хилар йа цахилар, тайп-тайпана синхаамаш, хаам хьаьнгара бу, ойланийн роГІалла а, церан уьйр а, кечйаран кепаш а гойтучу маьІнехь йукъадало дешнаш).

ЙукъахІитто конструкцеш.

Предложенин меженех тера догІуш долу йукъадало дешнаш, дешнийн цхьаьнахетарш.

Йукъайалочу а, йукъахІитточу а конструкцешца, тІедерзаршца (даьржина а, даржаза а), айдардешнашца йолу предложенеш хІитторан норманаш.

Йукъайалочу а, йукъахІитточу а конструкцешца, тІедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хІитторан норманаш.

Предложенийн синтаксически а, пунктуационни а анализ.

Ма-дарра а, лач а къамел

Ма-дарра а, лач а къамел. Ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенийн дІахІоттам.

Цитаташ. Алар йукъа цитаташ йалоран кепаш. Ма-дарра а, лач а къамелаца предложенеш хІитторан норманаш; ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенешкахь, цитаташ йалорехь сацаран хьаьркаш хІитторан норманаш.

9 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн Республликехь нохчийн матто кхочушден гІуллакх.

Нохчийн мотт вайн заманан дуьненахь.

Мотт а, къамел а

Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а къамел, полилог (карладаккхар).

Къамелан гІуллакхан кепаш: дийцар, йоза, ладогІар, йешар (карладаккхар).

ЛадогІаран кепаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран кепаш: Іаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, суьрташна,

иллюстрацешна, чулацаман суьртана тӀе а тевжаш, теме а, тӀекаренан хьелашка хьаьжжана, тайп-тайпана коммуникативни хьажам болу барта а, йозанан а аларш кхоллар (цу йукьахь сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадоьгӀначу йа йешначу текстан чулацам ма-барра, хоржуш, бацбина схьабийцар.

Къамелан практикехь барта а, йозанан а аларш кхолларехь нохчийн литературин меттан норманаш (орфоэпически, лексически, грамматически, стилистически, орфографически, пунктуационни) ларйар.

Дешаран книгица, лингвистически дошамашца, справочни литературица болх баран кепаш.

Текст

Текстехь къамелан тайп-тайпана функционални-маьӀнин тайпанаш цхьаьнадар, цу йукьахь исбаьхьаллин произведенешкахь меттан тайп-тайпанчу функционални тайпанийн элементийн цхьаьнайар а.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанех йолчу тексташкахь меттан суртхӀотторан гӀирсех пайдаэцаран башхаллаш.

Текстан хаамаш хийцар.

Меттан функционални тайпанаш

Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш: буйцу мотт; функционални стилаш: Илманан (Илманан-дешаран), публицистичкин, гӀуллакхан; исбаьхьаллин литературин мотт (карладаккхар, жамӀ дар).

Илманан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, къамел даран тайпаналлин хьелаш, къамелан хьесапаш, Илманан стилаца богӀуш болу меттан гӀирсаш. Тезисаш, конспект, реферат, рецензи.

Исбаьхьаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къаьсташ хилар а. Исбаьхьаллин меттан коьрта башхаллаш: васт хилар, гайтаран-исбаьхьаллин гӀирсех а, ткьа иштта меттан кхечу функционални тайпанийн меттан гӀирсех а шуьйра пайдаэцар.

Нохчийн меттан коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гӀирсаш, къамелехь царах пайдаэцар (метафора, эпитет, дуьстар, гипербола, олицетворени).

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Чолхе предложени

Чолхечу предложених кхетам (карладаккхар). Чолхечу предложенийн тайпанаш.

Чолхечу предложенин дакъойн маьӀнин, дӀахӀоттаман, интонацин цхьаалла.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенех а, цуьнан хӀоттамах а кхетам.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенин дакъош вовшахтосу гӀирсаш.

Предложенин дакъошна йукьахь тайп-тайпана маьӀнин уьйраш йолчу чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенийн интонацин башхаллаш.

Къамелехь чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенех пайдаэцар.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени хӀотторан норманаш; чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хӀитторан норманаш.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

Чолхе-карара предложени

Чолхе-карачу предложенех кхетам. Предложенин коьрта а, тӀетуху а дакъош.

Хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а. Карарчу хуттургийн а, хуттургийн дешнийн а башхаллаш.

Чолхе-карачу предложенийн тайпанаш, коьртачу а, тӀетухучу а дакъошна йукьарчу маьӀнин башхаллашка, дӀахӀоттаме, уьйран синтаксически гӀирсашка хьаьжжана.

Чолхе-карара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхьалхе предложенеш а грамматически тера йогӀуш хилар.

Къастаман тӀетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Кхачаман

тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Латтабийн тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Хенан тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Бахъанин, Іалашонан тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Бехкаман тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Даран суъртан, бараман тІетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш.

Чолхе-карара предложени хІотторан норманаш; коъртачу декъах кхачаман тІетуху а, латтабийн тІетуху а предложенеш хуттургаца, хуттурган дешнашца дІахоттарца чолхе-карара предложени хІоттор.

Масех тІетухучуьнца йолу чолхе-карара предложенеш.

Чолхе-карачу предложенешкахъ сацаран хъаъркаш хІитторан норманаш.

Чолхе-карачу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех кхетам балар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъошна йукъара маЫнин йукъаметтигаш. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин тайпанаш. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехъ пайдаэцар. Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш а, хуттургаш йолу чолхе предложенеш а грамматически тера йогІуш хилар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъойн уыйран гІирсаш: интонаци, сацаран хъаъркаш. Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш дагардаран маЫница. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цІоьмалг а, цІоьмалгаца тІадам а.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш бахъанин, кхеторан, тІедузаран маЫнашца. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ шитІадам.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш хенан, дуьхъалара, бехкаман, тІаьхъалонан маЫнашца. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ тире.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

КОЪРТАЧУ ЙУКЪАРЧУ ДЕШАРАН ТІЕГІАНЕХЪ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Коъртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамІашка кхочу дешаран а, кхетош-кхиоран а гІуллакхийн цхъааллехъ, нохчийн къоман ламасталлин социокультурни, синъоьздангаллин мехаллашца, йукъараллехъ тІеэцначу низаман бакъонашца, норманашца догІуш а долуш, цул сов, жамІаша ша-шен довзарехъ, ша-шен кхетош-кхиорехъ, ша-шен кхиорехъ адаман чохъара хъелаш кхолларехъ аьтто а бо.

Коъртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамІаша гайта деза позитивни мехаллех кхетаран къепен куьйгаллица болх бан дешархой кийча хилар, цуьнан къепен буха тІехъ а, кхетош-кхиоран гІуллакхдаран коърта некъаш кхочушдарехъ а гІуллакхдаран зеделларг совдакхар, цу йукъахъ кху декъахъ:

Граждански кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш кхочушдан а, цуьнан бакъонаш тІеэца а кийча хилар, кхечу адабийн бакъонаш, маршо, бакъдолу хъашташ ларар; довзалан, дешаран хъукматан, меттигерчу йукъараллин, виначу мехкан, пачхъалкхан дахарехъ жигара дакъалацар, цу йукъахъ нохчийн маттахъ йазийнчу литературин произведенешкахъ гайтинчу хъелашца дустарехъ дакъалацар а; экстремизман, дискриминацин муьлхха а кеп тІецаэцар; адаман дахарехъ тайп-тайпанчу йукъараллин институташа дечу гІуллакхах кхетар; коъртачу бакъонех, маршонах, гражданинан декхарех, йукъараллин норманех, нохчийн маттахъ

йазийнчу литературин произведенешкарчу масаллийн буха тлехь кхийнчу поликультурни йукъараллехь адамийн вовшашца йолчу йукъаметтигийн бакъонех лаьцна кхетам хилар; цхьаьна тайп-тайпана гьуллакхаш кхочушдан кийча хилар, вовших кхета, вовшашна гьо дан гьертар; ишколан шайн урхаллехь жигара дакъалацар; гуманитарни гьуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Патриотически кхетош-кхиоран:

Нохчийн Республикин пачхьалкхан матто санна нохчийн матто дечу гьуллакхах кхетар; нохчийн мотт, истори а, шен мехкан культура а йовза лаам гучубаккхар; нохчийн маттаца, шен Даймехкан кхиамашца, лилманца, исбаьхьаллица, тлеман хьуьнаршца, халкъан кьинхьегаман кхиамашца, (цу йукъахь исбаьхьаллин произведенешкахь гайтинарш а), мехала йукъаметтигаш йолуш хилар; Нохчийн Республикин символш, пачхьалкхан дезденош, исторически а, лаламан а тлаьхьало, хьолламаш, тайп-тайпанчу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синьобздангаллин кхетош-кхиоран:

гьиллакх-обздангалла къасточу хьелашкахь обздангаллин мехалла а, норманаш а йовзар; шен леларан, цу йукъахь къамел даран а, шегара даьллачун а, ткъа иштта обздангаллин, бакъонийн норманашка хьаьжжина, кхечу адамийн леларан а, цаьргара даьллачун а мах хадо кийча хилар, диначу хьуманан хин йолчу тлаьхьалонах кхетар тидаме а оьцуш; йукъараллехь лело ца догьу гьуллакхаш адамийн леларан норманашца а, бакъонашца а цхьаьна ца догьу гьуллакхаш жигара тлецаэцар; шен а, йукъараллин а меттиган хьелашкахь адаман маршо а, жьопалла а.

Эстетически кхетош-кхиоран:

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех, ламастех, кхоллараллех кхеташ хилар; исбаьхьаллин эмоцин тлелаткъамах кхетар; зленан а, ша-шен гайтаран а гьирсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар; даймехкан а, дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар; исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтаре гьертар.

Физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

шен дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тле а тевжаш, дахаран мехаллех кхетар; шен могашаллина жьопаллехь хилар а, дахаран могашчу кепана тлехьажам хилар а (аьхна кхача, гигиенин бакъонаш ларйар, дьанисийна дешаран а, садаларан а раж; диллина физически жигаралла); тлаьхьенех кхетар, зене марздаларш (спирт малар, цигаьрка озар, наркотикашка марзвалар), физически (а, синлаткъаман а, могашаллина зене йолу кхин тайпа кепаш тлецаэцар; кхерамзаллин бакъонаш ларйар, цу йукъахь ишколан меттан дешаран процесехь интернет-гуонехь кхерамзаллин леларан карадерзарш а; халахетарех а, хийцалуш долчу йукъараллин, хааман, лаламан хьолех а вола хьуьнар хилар, цу йукъахь шена зеделлачу кхеташ а, кхин дьа йолу лалашонаш хьиттош а; йемал ца беш, ша а, кхиберш а тлеэца хаар; шен а, кхиболчеран а синхаамийн хьолах кхета хаар, шегара хьал гайтархьама меттан гьирсех нийса пайдаэцар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масалшна тле а тевжаш; рефлексин карадерзарш кхиор, шегара а, ткъа иштта кхечу стагера а гьалат дала бакъо хилар къобалдар.

Кьинхьегаман кхетош-кхиоран:

технологин а, йукъараллин а хьажаман практикин хьесапаш (добзалан, ишколан, гьалин, мехкан дозанехь) кхочушдарехь жигара дакъалаца тлехьажам хилар, цу тайпана гьуллакх дьадоло, план хьотто а, ша кхочушдан а хьуьнар хилар;

корматаллаш а, тайп-тайпана кьинхьегам а практикехь ламо дог дар, цу йукъахь ламочу предметан хаарех пайдаэцаран а, филологаша, журналисташа, йаздархоша бен

болх бовзаран а буха тlехъ а; кьинхьегаме а, кьинхьегаман жамlашка а ларам хилар; шен а, йукьараллин а хьашташ тидаме а оьцуш, кхетарца харжар, дешаран, дахаран хьесапийн шен траектори дlахlоттор; хиндолчух долу шен хьесапаш схьадийца хаар.

Экологин кхетош-кхиоран:

гонахарчу декъехъ хьесапаш кхочушдархьама йукьараллин а, lаламан а lилманийн декъехъ долчу хаарех пайдаэцар, дечун план хlоттор, гонахарчарна цунах хила тарлучу тlаьхьалонан мах хадор; экологин проблемех лаьцна шена хетарг хьекъале а, нийса а схьаала хаар;

экологин культурин тlегlа лакхайаккхар, экологин проблемаш йаккхий хиларх а, уьш къасто некъаш лаха дезарх а кхетар; гонахарчарна зуламе долу дараш жигара тlецаэцар, цу йукъахъ экологин проблемаш ойъу литературин прозведенеш йовзарца кхиьнарш а; lаламна, йукьараллина, технологина йукъахъ долчу хьелашкахъ гражданина а, хьаштхочо а санна айхъа дан дезачух кхетар; экологин хьажаман практикин гlуллакхдарехъ дакъалаца кийча хилар.

lилманан довзаран мехаллин:

адаман а, lаламан а, йукьараллин а кхиаран коьртачу низамех, адаман lаламан а, йукьараллин а гуонаца йолчу уьйрех, меттан кхиаран низамех лаьцначу lилманан кхетамийн вайн заманан къепеца гlуллакхдарехъ кхиар; меттан а, йешаран а культура, йешаран говзалла дуьне довзаран гlирс санна карайерзор; ишколан меттан дешаран башхаллаш лоруш, лехаман гlуллакхдаран коьрта хаарш карадерзор; зеделлачух, диначух, тидамех кхетарна тlехъажам а, шен а, йукьарчу а хьоле кхачаран некъаш кхачаме дало гlертар а.

Дешархо йукьараллин а, lаламан а гуонан хийцалучу хьолех воларан:

йукьараллин зеделларг, коьрта йукьараллин гlуллакхаш, йукьараллехъ леларан бакьонаш, норманаш, йукьарлонашкахъ а, тобанашкахъ а йукьараллин дахаран кепаш дешархоша карайерзор, корматаллин гlуллакхдарца, ткъа иштта довзал а, кхечу культурин гуонера нахаца йукьараллин зlе хиларан гурашкахъ вовшахтоьхна тобанаш а йукъа а лоцуш; билггал доцчу хьелашкахъ зlе хиларан хьашт, кхечеран хаарш а, царна зеделларг а тlеэца кийча хилар; практически гlуллакхдарца шена хууш долчун тlегlа лакхадаккхарехъ билггал доцчу хьелашкахъ даран хьашт хилар, цу йукъахъ кхечу нахах lама хаар а, цхьаьна гlуллакхдарехъ кхечарна зеделлачух девза гlуллакхаш, карадерзарш, керла хаарш тlеэца хаар а; объектех, хиламех лаьцна гипотезаш, цу йукъахъ хьалха бевзаш цахилларш а, кхетамаш, ойла кепе йалоран, васташ цхьаьнадалоран говзалла а, керла хаарш а кхио оьшуш хилар а; шен хаарш къен хиларх кхетар, шен кхиаран хьесап хlоттор; коьртачу кхетамех, терминех, кхиаран концепцин декъехъ шена хетачух пайдаэца хаар, экономикин, йукьараллин, lаламан вовшашца йолу уьйр гучуйаккха а, талла а хаар, гонахарчунна lаткъам бар, lалашонашка кхачар, кхайкхамаш а, хила тарлун йаккхий тlаьхьалонаш а эшор тидаме а оьцуш, ша дечун мах хадо хаар;

книгаш йешарехъ, къамел дарехъ, дахарехъ зеделлачунна тlе а тевжаш, lаткъамечу хьолах кхета, хуьлучу хийцамийн, церан тlаьхьалонийн мах хадо; lаткъамечу хьолан мах хадо, тlеэцна сацамаш, дараш нисдан; кхераман, тlаьхьалонан мах хадо а, кепе йало а, зеделларг кхио, хlоьттinchу хьолехъ диканиг лаха хаа; кхиаман гаранти йоцуш, гlуллакх дан кийча хила хьуьнар хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМlАШ

1. Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор

Коьрта маьlнин дараш:

меттан дакъойн, меттан хиламийн, процессийн ладаме билгалонаш гучуйаха а, билгалйаха а;

меттан дакъош (хиламаш) тайпанашка дласадекъаран ладаме билгало, жамдарна а, дустарна а бахъанаш, кхочушйечу анализан критереш къасто; ладамечу билгалоне хъаьжжина, меттан дакъош тайпанашка дласадекъа;

низаме хъаьжжина дерг а, цхъаьнацадогьург а къасточу факташкахь, хаамашкахь, тидамашкахь гучудаккха; низаме хъаьжжина дерг а, цхъаьнацадогьург а гучудаккхаран критереш йала;

хьоттийна дешаран декхар кхочушдарна оьшучу текстан хааман къоьлла гучуйаккха;

меттан процессаш ламорехь бахъанин-тлаьхьалонан уьйраш гучуйаха; дедукцин а, индукцин а ойланаш сацарх, тера йогьу ойланаш сацарх пайдаэцарца жамлаш дан; уьйрех лаьцна гипотезаш кепе йало;

текстийн тайп-тайпанчу кепашца, меттан тайп-тайпанчу дакъошца болх барехь дешаран хьесап кхочушдаран кеп шен лаамехь харжа, кхочушдаран варианташ йустуш а, гьолехь вариант хоржуш а, ша билгалйина критереш тидаме оьцуш а.

Кобрта лехаман дараи:

хаттарех пайдаэца мотт ламорехь хааран лехаман гьирсах санна;

хьолан бакъ долчун а, лууш долчун а йукъара цхъаьнацадогьург гойту хаттарш кепе дало а, долуш дерг а, лобхуш дерг а шен лаамехь длахьотто а;

шена хетарг а, кхечарна хетарг а бакъ хиларх лаьцна гипотеза кхолла, шена хетарг а, ойла а тлечлагьлан;

дарийн алгоритм хьотто, дешаран хьесап кхочушдарехь цунах пайдаэца;

меттан дакъойн, процессийн, бахъанин-тлаьхьалонан уьйрийн, объектийн вовшашца йозуш хиларан башхаллаш длахьитторехь ша хьоттийнчу планаца жима таллам бан;

лингвистически таллам (эксперимент) барехь схъаэцначу хааман мегаш хиларан а, бакъхиларан а мах хадор; биначу тидаме, талламе хъаьжжина, жамлаш ша кепе дало; схъаэцна жамлаш бакъхиларан мах хадоран гьирсаш караберзо;

процессийн, хиламийн кхин дла хила тарлуш долу кхиар а, тера догьучу хьелашкахь церан тлаьхалонаш а билгалйаха, ткъа иштта керлачу хьелашкахь а, контексташкахь а церан кхиарах лаьцна шайна хетарг ала.

Хаамца болх бар:

деллачу дешаран хьесапе а, йалийнчу критерешка а хъаьжжина, хаамаш лахарехь а, схъакъасторехь а тайп-тайпанчу кепех, гьирсех, жоп дехарх пайдаэца;

тексташкахь, таблицашкахь, схемашкахь белла хаам схъакъасто, талла, къепе бало, хааман кхетам бала, цуьнан жамл дан;

чулацамехь болу хаам бакъ хиларе а, мегаш хиларе а хъаьжжина, текстан мах хадорхъама а, дешаран хьесапаш кхочушдаран лалашонца оьшучу хаамах кхетархъама а ладогьларан а, йешаран а тайп-тайпанчу кепех пайдаэца;

хьиттийнчу лалашонашка хъаьжжина, цхъана йа масех хьостанера хаамаш схъаэцархъама, жамдархъама, къепе балорхъама маьлнин йешарх пайдаэца;

тайп-тайпанчу хаамийн хьостанашкара тера догьу тлечлагьларш каро (цхъа ойла, верси бакъйеш йа харцйеш йолу);

хаам луш йолу уггар гьолехь кеп (текст, презентаци, таблица, схема) ша схъахаржа а, кхочушден хьесапаш, коммуникативни хьоттаме хъаьжжина, чолхе йоцчу схемашца, диаграммашца, кхечу графикаца, церан вовших йозуш хиларца гайта а;

хьехархочо йеллачу йа ша хьоттийнчу критерешца хааман тешаме хиларан мах хадор;

хаамаш кѣепе бало а, эвсараллица дагахь латто а.

2. Дешаран универсальни коммуникативни дарап карадерзор

Тлекаре:

тлекаренан хѣлашка, лалашонашка хѣаѣжжина, хетарг кхолла а, цунах кхета а, эмоцеш гайта; диалогашкахь а, дискуссешкахь а, барта монологически кѣамелехь а, йозанан тексташкахь а ша (шена хетарг) гайта;

тлекаренан ишарш йаран (дешнашца боцу) глирсаш бовза, йукъараллин хѣаѣркин маѣнех кхета;

къовсаме хѣлаш кхолладаларан бахъанаш довза, къовсамаш малбан, дагадовла;

кхечеран дагахь долчух кхета, кѣамелхочуѣнца лараме хила, хѣайн дуѣхъалонаш оѣздачу кепе йерзо;

диалог/дискусси дѣаѣхъарехь йийцаре йиллинчу темица догѣу хаттарш дала а, хѣсап кхочушдарна а, дика лаарца йолчу тлекаренна тлетарна а тѣхъажийна йолу ойланаш ала а;

шена хетарг диалоган кхечу декъашхошна хетачунна дуѣхъалхотто, башхаллаш а, позициѣн тера хилар а гучудаккха;

йиначу меттан анализан, кхочушйинчу лингвистически экспериментан, талларан, проектан жамлаш нахана гуш-хезаш довзийта;

презентацин лалашо а, аудиторин башхаллаш а лоруш, кѣамел даран барам ша харжа, цуѣнга хѣаѣжжина, иллюстрацин материалах пайдаѣцарца барта а, йозанан а тексташ хлитто.

Цхѣаѣна гѣуллакхдар:

билггал йолу проблема кхочушйарехь тобанца а, ша а бен болх гѣолехь хиларх кхета а, цунах пайдаѣца а, йуѣхъарлаѣцна лалашо кхочушйарехь вовшашца зѣе хиларан тобанан кепех пайдаѣцар оѣшуш хилар билгалдаккха;

цхѣаѣна гѣуллакхдаран лалашо йуѣхъарлаца, цу лалашоне кхача цхѣаѣна дарап хлитто: гѣуллакх дѣасадекъа, барт бан, цхѣаѣна бечу белхан процесс а, жамл а дийцаре дан; масех адамна хетачун жамл дан, куѣйгалла дан, тѣдиллар кхочушдан, муѣтѣахь хила кийча хилар гучудаккха;

цхѣаѣна бен болх вовшахтохаран план хлотто, шен гѣуллакх кѣасто (вовшашца зѣе хиларан массо а декъашхочунна бакъахъа хетарг а, церан таронаш а лоруш), тобанан декъашхошна йукъахь хѣсапаш дѣасадекъа, белхан тобанийн кепашкахь дакъалаца (дийцаре диллар, вовших дагавалар, «хѣен штурм», кхийерш а);

белхан шен дакъа кхочушдан, оцу декъехь лакхарчу жамлашка кхача, тобанан кхечу декъашхойн дарапша шен дарийн уѣйр хилиѣта;

йукъарчу балха тѣхь ша дакъалацаран эвсараллин мах хадо вовшашца зѣе хиларан декъашхоша шаѣш хлиттийнчу критерешца; жамлаш йуѣхъанцарчу хѣсапца а, тобанан хлора декъашхочун цу жамлашка кхачоран гѣуллакхца а дуста, жоѣпаллин гуо дѣасабекъа а, тобанна хѣалха отчет йала кийча хила а.

3. Дешаран универсальни регулятивни дарап карадерзор

Ша-шен вовшахтохар:

дешаран а, дахаран а хѣлашкахь кхочушйен проблемаш гучуѣаха;

сацам баран тайп-тайпана некъаш довза (ша цхѣамма, тобанехь сацам бар, тобано сацам бар);

хьесап кхочушдаран алгоритм (йа цуьнан дакъа) ша хIотто, болчу гIирсашка а, шен таронашка а хьаьжжина, дешаран хьесап кхочушдаран кеп къасто, сацаман йелла вариантш тIечIагIйан;

дарийн план ша хIотто, иза кхочушйарехь оьшу нисдарш йукьадало;
шена хетарг къасто а, шен сацамах жобпалла тIеэца а.

Ша-шен таллар:

ша-шен талларан (цу йукьахь къамелан а), ша-шен догдаийтаран, рефлексин тайп-тайпана кепаш карайерзо;

дешаран хьолан нийса мах хадо а, иза хийцаран план йало а;

дешаран хьесап кхочушдарехь хила тарлуш йолу халонаш ган а, хийцалучу хьелашна адаптаци йан а;

гIуллакхдаран жамIашка кхачаран (цакхачаран) бахьанех кхето; коммуникативни аьтто цахиларан бахьанех кхета а, уьш ца хилийта хаа а, карадерзийнчу къамелан зеделлачун мах хадо, тIекаренан Iалашонашка а, хьелашка а хьаьжжина, шен къамел нисдан а; тIекаренан Iалашонан а, хьелийн а жамI цхьаьнадаран мах хадо.

Синхаамийн интеллект:

шен а, кхечеран а синхаамаш тIехь урхалла даран хьуьнар кхио;

синхаамаш хиларан бахьанаш гучудаха а, талла а; кхечу стеган дагахь долчух а, цуьнан бахьанех а кхета, къамелан хьал а толлуш; шен синхаамаш гайтаран кеп нисйан.

Ша а, кхиберш а тIеэцар:

кхечу стагах а, цунна хетачух а кхеташ хила; ша а, кхиберг а гIалатвала бакъо йолуш хиларх кхета;

ша а, кхиберш а, йемал ца беш, тIеэцар; цIеначу дагара хила;

гонахарчу дерригенна а Iуналла дан йиш цахиларх кхета.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукьара хаамаш

Нохчийн меттан хьолах а, исбаьхьаллех а кхеташ хила, цунна тешалла деш долу масалш дало.

Лингвистикин коьрта дакъош, меттан а, къамелан а коьрта дакъош довза (аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени).

Мотг а, къамел а

Барта а, йозанан а къамелан, монологан а, диалоган а йукьара башхаллаш билгалйаха; хIора дийнан дахарехь а, дешарна тIехьажийна долу хьесапаш кхочушдарехь а къамелан гIуллакхдаран тайпанийн башхаллаш тидаме эца.

Дахарехь биначу тидамийн, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тIехь барамехь 5 предложенел кIезиг доцу барта монологически аларш хIитто.

Лингвистически теманашна йолчу диалогехь а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу диалогехь/полилогехь а дакъалаца (барамехь 3 репликел кIезиг йоцуш).

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин тексташка ладогIаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Iаморан, лехаман.

Барамехь 90 дашал кIезиг йоцу йешна йа ладогIна текст барта схайийца.

Барамехь 140 дашал кIезиг йоцу ладогIначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта оила а билгалйаккха; текстан

чулацамца догӀу хаттарш хӀитто а, царна жобпаш дала а; йозанан кепехь йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 90 дашал кӀезиг хила ца беа; дацдинчу схьадийцарехь – 95 дашал кӀезиг хила ца беа).

Ӏалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гӀирсаш къасто.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларӀан, цу йукъахь 80 – 90 дешан барам болу текст тӀера схьайазьеш а; 10 – 15 дашах лаьтта дешнийн диктант йазьеш а, хьалха Ӏамийна нийсайазьаран бакьонаш ларӀеш хӀоттийнчу 80 – 90 дешан барам болчу йозучу текстан буха тӀехь диктант йазьеш а; тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэца хаа; барта къамелехь а, йозанехь а къамелан оьздангалла ларӀан.

Текст

Текстан коьрта билгалонаш йовза; текст композиционни-маьӀнин дакъошка (абзацашка) йекъа; текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гӀирсаш (дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цӀерметдешнаш, дешан йухаалар) бовза; шен текст (барта а, йозанан а) кхолларехь оцу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуьнан композиционни башхаллийн маьӀнин анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Текстан башхалонаш билгалйаха, цуьнан коьрта билгалонашца (тема, коьрта ойла, предложенийн грамматически уьйр, маьӀнин цхьаалла, тӀеххьа йуьзна хилар) йогӀуш хиларе хьаьжжина а; къамелан функционални-маьӀнин тайпанан текст хиларе хьаьжжина а.

Текст кхолларан практикехь (Ӏамийнчун барамехь) текстан коьртачу билгалонех а, къамелан функционални-маьӀнийн башхаллех а, меттан функционални тайп-тайпаналлех а долчу хаарех пайдаэца.

Текст кхолларан практикехь текстан (дийцар) коьрта билгалонех долчу хаарех пайдаэца.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тӀе а тевжаш, тексташ-дийцарш кхолла; чулацаман суьртана тӀе а тевжаш, тексташ кхолла; (цу йукъахь барамехь 3 йа цул сов предложенел кӀезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш а; барамехь 60 дашал кӀезиг йоцу классехь йазьеш йолу сочиненеш а).

Кеп талхийна текст йухаметтахӀотто; йуьхьанцарчу текстана тӀе а тевжаш, йухаметтахӀоттийна текст нисйан.

ЛадоьгӀначу а, йешначу а Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Ӏилманан-кхетаме йолчу текстийн хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: план хӀотто (цхьалхе, чолхе) кхин дӀа а текстан чулацам барта а, йозанан кепехь а йухаметтахӀотторан Ӏалашонца; текстан чулацам, цу йукъахь дийцархочун йуьхь хуьйцуш а, схьабийца; тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схьахаржа а, цу йукъахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, дешаран гӀуллакхдарехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам кхачаме балоран Ӏалашонца тайан (бакъ йолу материал таллар, текстан йуьхьанцара маьӀнин анализ – маьӀнин цхьаалла, дозуш хилар, хаамаш хилар).

Меттан функционални тайпанаш

Буьйцучу меттан, функционални стилийн, исбаьхьаллин литературин меттан башхаллех лаьцна йукъара кхетам хила.

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Аьзнийн башхалонаш билгалйаха; озана а, элпана йукъарчу башхаллех кхета, аьзнийн системин башхалонаш билгалйаха.

Зевне а, къора а мукъаза аьзнаш, деха а, доца а мукъа аьзнаш хазарехъ къасто а, нийса длаала а.

Дешнаш дешдакъошка декъа а, уьш нийса длаала а. Оьрсийн маттара тлеэцна дешнаш аларехъ нохчийн меттан аьзнийн къепено а, интонацино а тleлаткъам барца кхоллалуш йолу акцент длайаккха.

Барта а, йозанца а дешан фонетически къастам бан.

Дешнаш аларан а, нийсайаздаран а практикехъ фонетикех, графикех, орфоэпех долчу хаарех пайдаэца.

Орфографи

Нийсайаздаран практикехъ орфографех долчу хаарех пайдаэца (цу йукъахъ ду **й** элпан а, къасторан **ь, ъ** хъаьркийн а нийсайаздарх долу хаарш а).

Лексикологи

Дешан лексически маьлна къасто.

Къамелехъ цхъа маьлна долчу а, дукха маьлнаш долчу а дешнех нийсачу а, тleдеанчу а маьлнехъ пайдаэца.

Синонимаш, антонимаш, омонимаш йовза.

Лексически дошамех пайдаэца хаа (маьлнин дошамах, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамех).

Цлена нохчийн а, тleэцна а дешнаш довза. Къамелехъ дешнех, церан лексически цхъаьнадар тидаме а оьцуш, пайдаэца.

Фразеологи

Фразеологизмаш йовза. Фразеологизмийн маьлна дийца, уьш синонимашца а, йукъарчу дешнийн цхъаьнакхетаршца а хийца.

Къамелехъ фразеологически карчамех пайдаэца, пайдаэцаран гуо, тleкаренан хъелаш тидаме а оьцуш.

Дешнийн лексически анализ йан (ламийнчун барамехъ).

Дешан хlotтгам а, дошкхолладалар а

Дашехъ морфемаш йовза (орам, дешхьалхе, суффикс, чаккхе), дешан лард схъакъасто.

Цхъанаораман (гергара) дешнаш харжа а, къасто а. Дешнийн кхолладаларехъ а, хийцадаларехъ а морфемашкахъ хийцалуш долу аьзнаш каро.

Схъадевлла а, схъадовлаза а долчу дешнийн лардаш къасто.

Дошкхолладаларан коьрта кепаш, дешнийн кхолладаларан зленаш къасто.

Дешхьалхенан а, суффиксан а глоьнца а, ткъа иштта лардаш вовшахкхетарца а дешнаш кхолла.

Дешнийн морфемни анализ йан.

Чолхе дацдина дешнаш нийса длаала а, царах нийса пайдаэца а.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологин коьрта кхетамаш бовза.

Коьртачу къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Дешнийн лексико-грамматически тайпанех санна къамелан дакъойх, дешан грамматически маьлнех, нохчийн маттахъ дешарна тleхъажийна хъесапаш кхочушдарна леринчу къамелан дакъойн къепех долчу хаарех пайдаэца.

Къамелдарехъ а, тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехъ а морфологех долчу хаарех пайдаэца.

Цлердош

Цлердош къамелан дакъа санна довза, йукъарчу маьлне а, хаттаре а хъаьжжина; цуьнан грамматически билгалонаш, синтаксически глуллакх къасто; къамелехъ цо дечу

гӀуллакхах кхето.

ЦӀердешнийн дукхаллин терахьан кепаш нийса кхолла а, къамелехь царех пайдаэца а. Долахь а, йукъара а цӀердешнаш къасто а, къамелехь царех нийса пайдаэца а.

ЦӀердешнийн грамматически классаш йовза.

1-, 2-, 3-, 4-чуй легарехь долчу цӀердешнийн оьшучу дожаран кеп нийса кхолла а, къамелехь цунах пайдаэца а.

ЦӀердешнийн нийсайаздаран норманаш (цу йукъахь цӀердешнашца **ца** нийсайаздаран норма а) ларьан.

ЦӀердешнашна морфологически къастам бан.

Оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь цӀердешнийн башхаллех кхета.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуац

Синтаксисан дакъош довза (дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а); предложенера дешнийн цхьаьнакхетарш къасто; коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарийн тайпанаш довза (цӀеран, хандешан); дешнийн цхьаьнакхетаршна а, цхьалхечу предложенешна а синтаксически анализ йан; чолхечу предложенешна пунктуационни анализ йан (Ӏамийнчун барамехь); тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а синтаксисах, пунктуацех долчу хаарех пайдаэца.

Чолхейовлаза йолу цхьалхе предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхьалхе предложенеш, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долу а, тӀедерзарца йолу а предложенеш а чулоцуш; аларан Ӏалашоне хьаьжжана (дийцаран, тӀедожаран, хаттаран), эмоцин билгалоне хьаьжжана (айдаран, айдаран йоцу), грамматически лардийн масалле хьаьжжана (цхьалхе, чолхе), коьртаза меженаш хиларе хьаьжжина (йаьржина, йаржаза), предложенеш йовза; предложенин коьрта а (грамматически лард), коьртаза а меженаш къасто (Ӏамийнчун барамехь).

Диалогически а, монологически а къамелехь, кехат тӀехь, дӀакхайкхорехь, и.д.кх. тӀедерзарх пайдаэца. Предложенехь тӀедерзар а, подлежащи а вовшах къасто. Сацаран хьаьркаш хӀитторах кхето.

ТӀедерзарца, цхьанатайпанчу меженашца, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахь; ма-дарра къамелаца йолчу предложенешкахь; хуттургаш йолчу а, хуттургаш йоцчу а уьйраца дозуш долчу дакъойх лаьттачу чолхечу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хӀитторан пунктуационни норманаш йозанехь ларьан; йозанехь диалог кечйан.

6 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, нохчийн историн, культурын синьоьздангалле кхачоран гӀирс а санна нохчийн матто дечу гӀуллакхан башхалонаш билгалйаха.

Нохчийн литературин маттах лаьцна кхетам хила.

Мотт а, къамел а

Дахарехь биначу тидамийн, Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Ӏилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тӀехь барамехь 6 предложенел кӀезиг доцу барта монологически аларш хӀитто (монолог-суртхӀоттор, монолог-дийцар, монолог-ойлайар); лингвистически темина болчу хаамца къамел дан. Барамехь 4 репликел кӀезиг йоцчу диалогехь (гӀуллакх дан дагадаийтар, вовших дагабовлар) дакъалаца.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанийн Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин тексташка ладогӀаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара. Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Ӏаморан, лехаман.

Барамехъ 100 дашал клезиг йоцу ладоьгӀна йа йешна текст барта схьайийца.

Барамехъ 160 дашал клезиг йоцчу ладоьгӀначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанийн лилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстын чулацамах кхета: барта а, йозанехъ а текстан тема а, коьрта оила а билгалйаккха; текстан чулацамца догӀу хаттарш хӀитто а, царна жобпаш дала а; барта къамелехъ а, йозанан кепехъ къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанийн йешначу лилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстын чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехъ йуьхьанцарчу текстан барам барам 130 дашал клезиг хила ца беза; дацдинчу схьадийцарехъ –135 дашал клезиг хила ца беза).

Къамелан хьелашка хьаьжжина, лексически гӀирсаш къасто; шен а, кхечун а къамелан мах хадо, нийсачу а, догӀуш долчу а, исбаьхьаллин а дешнех пайдаэцаре терра; маьӀнийн дошамех пайдаэца.

Йозанехъ а, барта къамелехъ а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахъ 90 – 100 дешан барам болу текст тӀера схьайазйеш а; 15 – 20 дашах лаьтта дешнийн диктант йазйеш а, хьалха ламийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хӀоттийначу 90 – 100 дешан барам болчу йозучу текстан буха тӀехъ диктант йазйеш а; барта къамелехъ а, йозанехъ а къамелан оздангалла ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йогӀуш; иза къамелан функционални-маьӀнин тайпа хиларе хьаьжжана.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанийн текстын башхалонаш билгалйаха; къамелан тайпа санна суртхӀотторан башхалонаш билгалйаха (адаман куьцан, хӀусаман, лааман, меттиган, даран суртхӀоттор).

Текстехъ предложенеш вовшахтосу гӀирсаш гучубаха.

Тайп-тайпанчу кепийн анализ кхочушйарехъ а, къамел дарехъ а къамелан функционални-маьӀнин тайпанех долчу хаарех пайдаэца; шен текст кхолларехъ текстан коьртачу билгалонех долчу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуьнан композиционни башхаллийн маьӀнин анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Къамелан тайп-тайпана функционални-маьӀнин тайпанийн тексташ кхолла (дийцар, адаман куьцан, хӀусаман, лааман, меттиган, даран суртхӀоттор), книгаш йешарехъ, дахарехъ зеделлачунна, исбаьхьаллин кхоллараллина тӀе а тевжаш (цу йукъахъ барамехъ 5 йа цул сов предложенел клезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш а; сочиненин функционални тайпанца а, жанраца а, темин башхаллица а йогӀуш, барамехъ 80 дашал клезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш а).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: кхин дӀа текстан чулацам барта а, йозанан а кепехъ йухаметтахӀотторан лалашонца йешначу текстан план хӀотто (цхьалхе, чолхе; цӀеран, хаттаран); ладоьгӀначу а, йешначу а текстехъ коьрта а, коьртаза а хаам гучубаккха; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахъ лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа а, дешаран гӀуллакхдарехъ цунах пайдаэца а.

Йеллачу темина презентацин кепехъ хаам схьагайта.

ЛадоьгӀначу йа йешначу лилманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехъ схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехъ схьагайта.

Вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш йовзарна тӀе а тевжаш, шен тексташ тайан.

Меттан функционални тайпанаш

Къамелан лилманан стилан башхалонаш билгалйаха; лилманан хаам а, дошаман статья а хӀотторан лехамаш бийца; меттан а, жанрийн а тайп-тайпанчу функционални

тайпанех йолчу тексташна анализ йан (дийцар, длахьедар, расписка; дошаман статья, лилманан хаам).

Тайп-тайпанчу кепийн меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а лилманан стилех долчу хаарех пайдаэца.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан ыздангалла. Орфографи

Морфологин коьрта кхетамаш бовза. Къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Коьрта къамелан дакъош а, церан кепаш а йовза.

Билгалдош

Билгалдешан йукъара грамматически маьлна, морфологически билгалонаш, синтаксически глутлакх къасто; къамелехь цо дечу глутлакхах кхето; маьлне а, грамматически билгалонашка хьаьжжина, билгалдешан мухаллин, йукъаметтигаллин тайпанаш къасто.

Цхьаллин а, дукхаллин а терахьехь долчу билгалдешнийн дожарийн чаккхенаш нийса ала а, йазйан а. Йеллачу морфологически билгалонашка хьаьжжина, билгалдешнаш тайпанашка декъа.

Мухаллин билгалдешнийн даржаш нийса кхолла.

Билгалдешнаш терахьашца а, классашца а хийца.

1-, 2-чуй легарехь долчу билгалдешнийн ышуш йолу дожаран кеп, контекстац хила ма-йеззара, нийса кхолла а, къамелехь цунах пайдаэца а.

Билгалдешнийн дошкхолладаларан норманаш, билгалдешнийн аларан норманаш ларйан.

Билгалдешнашна морфологически къастам бан.

Терахьдош

Терахьдешан йукъара грамматически маьлна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто. Масаллин маьлна долчу кхечу къамелан дакъойн дешнех терахьдешнаш къасто. Масаллин а, дакъойн а терахьдешнаш нийса ала а, йаздан а; къамелехь царах тайп-тайпанчу дожарийн кепехь пайдаэца. Роглаллин а, гулдаран а терахьдешнех къамелехь нийса пайдаэца.

Хлоттаме хьаьжжина, терахьдешнийн тайпанаш къасто.

Терахьдешнаш легадан хаа а, церан легаран, дошкхолладаларан, синтаксически функцийн башхаллаш билгалйаха а; лилманан тексташкахь, глутлакхан къамелехь терахьдешнех пайдаэцаран башхаллаш, къамелехь цара дечу глутлакхан башхалонаш билгалйаха.

Терахьдешнийн нийсайаздаран норманаш ларйан.

Терахьдешнашна морфологически къастам бан.

Оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь терахьдешан башхаллах кхета.

Церметдош

Церметдешнаш довза; йукъара грамматически маьлна къасто; церметдешнийн тайпанаш къасто; церметдешнаш легадан хаа; церан легаран, дошкхолладаларан, синтаксически функцийн, къамелехь цара дечу глутлакхан башхаллаш билгалйаха.

Йеллачу морфологически билгалонашка хьаьжжина, церметдешнаш тайпанашка декъа.

Церниг а, лач а дожаршкахь йаххьийн церметдешнийн масалш дало. Предложенешкахь дацаран а, къастамза а церметдешнех пайдаэца.

Церметдешнашна морфологически къастам бан.

Литературин меттан стилаш а, нийсайаздаран норманаш а ларйеш,

предложенешкахь ц|ерметдешнех пайдаэца хаа.

Хандош

Хандешан йукъара грамматически маь|на, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто; къамелехь цо дечу г|уллакхах кхето.

Хандешан инфинитиван (билгалзачу кепан) грамматически билгалонаш йийца, цуьнан лард схьакъасто.

Грамматически билгалонашка а, маь|не а хьаьжжина, карарчу, йаханчу, йог|учу хенан хандешнаш къасто. Карарчу хенан хандешнийн нийсайаздаран норманаш ларйан; йаханчу хенан кепаш нийса кхолла а, йазйан а. Йог|учу хенан кепаш нийса кхолла а, йазйан а.

Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш къасто.

Терахьашца а, классан гайтамашца а хийцалуш долчу хандешнех предложенешкахь пайдаэца.

Хандешнашна морфологически къастам бан (|амийнчун барамехь).

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Кхуьуш болчу хиламах санна маттах кхетам хила. Къоман меттан а, культурин а, историн а уьйрах кхета (масалш дало).

Мотт а, къамел а

Тидамийн, шен битамийн, |илманан-дешаран, исбаьхьаллин, |илманан-кхетаме литература йешаран буха т|ехь барамехь 7 предложенел к|езиг доцу барта монологически аларш х|итто (монолог-суртх|оттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар); |илманан хаамах лаьцна къамел дан.

Лингвистически теманашна а (|амийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха т|ехь йолчу теманашна а барамехь 5 репликел к|езиг йоцчу диалогехь дакъалаца.

Диалоган тайп-тайпана кепаш карайерзо: диалог – хаамах жоп дехар, диалог – хаам бар.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маь|нин тайпанийн публицистикин тексташка ладог|аран тайп-тайпана кепаш карайерзо (харжаман, довзийтаран, дуьхенгара).

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, |аморан, довзийтаран, лехаман.

Барамехь 110 дашал к|езиг йоцу ладог|на йа йешна текст барта схьайийца хаа.

Барамехь 190 дашал к|езиг йоцчу ладог|начу а, йешначу а публицистикин текстийн (ойлайар-т|еч|аг|дар, ойлайар-кхетор, ойлайар-дийцар) чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца дог|у хаттарш х|итто а, царна жобпаш дала а; барта а, йозанан кепехь а ладог|начу публицистикин текстийн чулацам ма-барра а, бацбина а, хоржуш а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 170 дашал к|езиг хила ца беза; дацдинчу а, харжаман а схьадийцарехь – 180 дашал к|езиг хила ца беза).

|алашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан г|ирсаш нийса къасто.

Йозанехь а, барта къамелехь а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахь 100 – 110 дешан барам болу текст т|ера схьайазйеш а; 20 – 25 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хьалха |амийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш х|оттийначу 100 – 110 дешан барам болчу йозучу текстан буха т|ехь диктант йазйеш а; йозанехь къамелан оздангаллин бакьонаш ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йог|уш; текстан д|ах|оттам а,

абзацашка йекъаран башхаллаш а, текстера меттан суртхлотторан глирсаш а гучубаха.

Текстан маълнин а, цуънан композиционни башхаллийн а анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Текстан предложенийн, дакъойн уйран лексически а, грамматически а глирсаш гучубаха.

Дахарехъ, книгаш йешарехъ зеделлачунна, исбаъхъаллин кхоллараллина тле а тевжаш, къамелан тайп-тайпана функционални-маълнин тайпанийн тексташ кхолла (цу йукъахъ барамехъ 6 йа цул сов предложенел клезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш; сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йоглуш, барамехъ 120 дашал клезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: кхин дла текстан чулацам барта а, йозанан а кепехъ йухаметтахлотторан лалашонца йешначу текстан план хлотто (цхьалхе, чолхе; цлеран, хаттаран, тезисан); текстехъ коьрта а, коьртаза а хаам гучубаккха; дийцархочун йуьхъ хуьйцуш, текстан чулацам схьабийца; текстан хаамаш хийцаран кепех пайдаэца; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахъ лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа а, дешаран глутлакхехъ цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехъ схьагайта.

Илманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехъ схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехъ схьагайта.

Тексташ тайан: йуьхъанцара а, тайина а тексташ дуьхъ-дуьхъал хлитто; вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш хаарна тле а тевжаш, шен тексташ, церан чулацам а, кепаш а кхачаме йалоран лалашонца, тайан.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанийн башхалонаш билгалйаха: буьйцу мотт а, функционални стилаш а (илманан, публицистикин, глутлакхан), исбаъхъаллин литературин мотт.

Публицистикин стилан а (цу йукъахъ пайдаэцаран гуо а, функцеш а), публицистикин стилехъ йолчу тексташкахъ меттан суртхлотторан глирсех пайдаэцаран а, публицистикин стилехъ тексташ хлитторан норманийн а башхаллаш, жанрийн башхаллаш (интервью, репортаж, йоза) билгалйаха.

Интервьюн, репортажан, йозанан жанрехъ публицистикин стилан тексташ кхолла; глутлакхан кехаташ кечдан.

Публицистикин стилан тексташ хлитторан норманаш хаа.

Глутлакхан стилан башхаллаш билгалйаха (цу йукъахъ пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш).

Тайп-тайпанчу кепийн меттан анализ кхочушйарехъ а, къамел дарехъ а меттан функционални тайпанех долчу хаарех пайдаэца.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оздангалла

Коьрта а, глутлакхан а къамелан дакъойн дешнаш къасто, Хандешан йукъара грамматически маълна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто.

Коьртачу къамелан дакъойн дешнийн морфологически анализ йан.

Хандош

Хандош къамелан дакъа санна билгалдаккха, шен маълне а, грамматически билгалонашка а хьаьжжина; цуънан синтаксически глутлакх къасто.

Хандешан спряженеш билгалйаха, хандешнаш спряженешца хийца хаа.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш довза.

Билгала, бехкаман, лааран, тледожоран саттамашкахъ долу хандешнаш каро а,

билгалдаха а, къамелехъ царах нийса пайдаэца а; тледожоран саттамехъ хандашца долу аларш интонација нийса кечдан.

Хандешан латтабийн а, хаттаран а кепаш къасто хаа; оърсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахъ хандешан башхаллех кхета.

Хандешнашца дацаран дакъалгаш (**ца, ма**) нийсайаздаран бакъонах пайдаэца.

Хандешнашна морфологически къастам бан.

Причасти

Хандешан кепан санна причастин башхалонаш билгалйаха. Причастехъ хандешан а, билгалдешан а билгалонаш къасто.

Причастеш легайан. Карарчу а, йаханчу а, йоглучу а хенан причастийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйаран а, причастешца **ца** нийсайаздаран а бакъонех пайдаэца.

Лааме а, лаамаза а причастеш къасто а, къамелехъ царах пайдаэца хаа а.

Причастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехъ пайдаэца.

Причасти дозуш долу дош а долуш, дешнийн цхьаьнакхетарш хлитто. Причастин карчамаш кхолла.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахъ нийса сацаран хьаьркаш хлитто.

Причастин карчамашца йолу предложенеш нийсайазйаран карадерзарш кхачаме дало. Предложенехъ причастин глуклах къасто.

Дешнийн цхьаьнакхетаршкахъ (**прич. + цлeрð.**) бартбаран уьйр нийса къасто.

Деепричасти

Хандешан кепан санна деепричастин башхалонаш билгалйаха. Деепричастехъ хандешан а, куцдешан а билгалонаш къасто. Карарчу а, йаханчу а, йоглучу а хенан деепричастеш кхолла.

Къамелехъ йоглучохъ деепричастех пайдаэца.

Деепричастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехъ пайдаэца.

Деепричастин карчам кхолла. Предложенехъ деепричастин глуклах къасто. Деепричастин карчамехъ коьрта дош, деепричастих дозуш долу дешнаш схьакъасто, ткъа иштта деепричастин карчам шех бозуш долу хандош схьалаха; деепричастех къамелехъ пайдаэца.

Деепричастешца а, деепричастин карчамашца а предложенеш нийса хлитто.

Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ нийса сацаран хьаьркаш хлитто.

Деепричастешца **ца** дакъалг нийсайаздаран бакъонах пайдаэца.

Масдар

Масдар хандешан кеп санна билгалдаккха, шен маьӀне а, грамматически билгалонашка хьаьжжина; цуьнан синтаксически глуклах къасто.

Предложенешкахъ масдарех нийса пайдаэца хаа. Масдаран дожарийн кепаш нийсайазйар кхачаме йало.

Къамелан тайп-тайпанчу кепашка а, стилашка а хьаьжжина, дозучу къамелехъ масдаран карчамех пайдаэца.

Масдаран карчамца йолчу предложенехъ нийса сацаран хьаьркаш хлитто.

Масдарца **ца** нийсайаздаран бакъонах пайдаэца.

Куцдош

Къамелехъ куцдешнаш довза. Куцдешнийн йукъара грамматически маьӀна къасто; маьӀне хьаьжжина, куцдешнийн тайпанаш къасто; куцдешнаш кхолладаларан, церан синтаксически билгалонийн, къамелехъ цо дечу глуклахан башхаллаш билгалйаха.

Куцдешнийн даржаш кхолладаларан, куцдешнаш аларан норманаш ларйан.

Куцдешнашна морфологически къастам бан.

Куцдешнаш цхьаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздаран бакъонех пайдаэца.

Гуллакхан кѣмелан дакъош

Гуллакхан кѣмелан дакъойн йукъара билгалонаш йийца; коърта кѣмелан дакъойх уыш кѣасташ хиларх кхето.

Дештлаъхъе

Кѣмелехъ дештлаъхъенех пайдаэца, тайп-тайпанчу дожаршкахъ долчу цѣрдешнашца а, цѣрметдешнашца а цхъаьнайоглуш.

Маьне хъаьжжина, дештлаъхъенийн тайпанаш билгалдаха.

Дештлаъхъенаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Хуттург

Гуллакхан кѣмелан декъан санна хуттурган башхалонаш билгалйаха; маьне, хлоттаме хъаьжжина, хуттургийн тайпанаш билгалдаха; предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосу гирсаш санна текстехъ цо ден гуллакх довзийта.

Кѣмелехъ хуттургех пайдаэца, цѣран маьне а, стилистикин башхаллашка а хъаьжжина; хуттургаш нийсайазйаран, хуттургашца йолчу чолхечу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хлитторан, **а, йа** хуттургашца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хлитторан норманаш ларйан.

Хуттургех-синонимех пайдаэца.

Хуттургийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехъ пайдаэца.

Дакъалг

Гуллакхан кѣмелан декъан санна дакъалган башхалонаш билгалйаха; маьне хъаьжжина, дакъалгийн тайпанаш билгалдаха; дешан а, текстан а шатайпа маьна довзийтарехъ, хандешан кепаш кхоллайаларехъ цо ден гуллакх довзийта; дакъалгашца йолчу предложенийн интонацин башхаллех кхета.

Кѣмелехъ хуттургех пайдаэца, цѣран маьне а, стилистикин билгалоне а хъаьжжина; дакъалгаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Дакъалгийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехъ пайдаэца.

Айдардош

Дешнийн шатайпанчу тобанан санна айдардешан башхалонаш билгалйаха; маьне хъаьжжина, айдардешнийн тайпанаш билгалдаха; кѣмелехъ айдардешан гуллакх довзийта. Азтардаран дешнийн башхаллаш а, кѣмелехъ, исбаьхьаллин литературехъ царах пайдаэцар а билгалдаккха.

Айдардешнийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехъ пайдаэца.

Айдардешнашца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хлитторан норманаш ларйан.

8 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Кавказан кѣамнийн меттанех цхъаннах санна нохчийн маттах кхетам хила.

Мотт а, кѣмел а

Дахарехъ биначу тидамийн, шен битамийн, лилманан-дешаран, исбаьхьаллин, лилманан-кхетаме йолу, публицистикин литература йешаран буха тлехъ барамехъ 8 предложенелклезиг доцу барта монологически аларш хлитто (монолог-суртхлоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар); лилманан хаамах лаьцна кѣмел дан.

Лингвистически теманашна а (ламийнчун барамехъ), дахарехъ биначу тидамийн буха тлехъ йолчу теманашна а барамехъ 6 репликел клезиг йоцчу диалогехъ дакъалаца.

Кѣмелан тайп-тайпанчу функциональни-маьннин тайпанийн лилманан-дешаран,

исбаъхъаллин, публицистичин тексташка ладогларан тайп-тайпана кепаш (харжаман, довзийтаран, дуьхенгара) карайерзо.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хъажаран, довзийтаран, ламоран, лехаман.

Барамехъ 120 дашал клезиг йоцу йешна йа ладогларан текст барта схъаййца.

Барамехъ 230 дашал клезиг йоцчу къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьнин тайпанийн йешначу а, ладогларанчу а лилманан-дешаран, исбаъхъаллин, публицистичин текстийн чулацамах кхета: къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьнин тайпанийн йешначу а, ладогларанчу а лилманан-дешаран, исбаъхъаллин, публицистичин текстийн чулацам ма-барра, бацбина, хоржуш барта а, йозанан а кепехъ схъабийца; (ма-дарра схъадийцарехъ йуьхъанцарчу текстан барам 210 дашал клезиг хила ца беза; дацдина а, харжаман а схъадийцарехъ – 230 дашал клезиг хила ца беза).

Лалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хъаьжжина алар кхоллархъама, меттан гирсаш къасто.

Йозанехъ а, барта къамелехъ а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахъ 110 – 120 дешан барам болу текст тлера схъайазйеш а; 25 – 30 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хъалха ламийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хлоттийнчу 110 – 120 дешан барам болчу йозучу текстан буха тлехъ диктант йазйеш а; йозанехъ къамелан оздангаллин бакьонаш ларйан; къамелехъ бляцах а, уьшарех а пайдаэцаран башхаллах кхета; къамелан оздангаллин барам къоман башхаллашца боьзна хиларх кхето; барта къамелехъ а, йозанехъ а нохчийн къамелан оздангаллин бакьонаш ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йоглуш: темица, коьртачу ойланца, предложенийн грамматически уьйраца, маьнин цхъааллица, глеххъа йуьзна хиларца; текстехъ предложенеш вовшахтосу некъаш а, гирсаш а гайта; текстан анализ йан, къамелан функционални-маьнин тайпанан текст хиларе хъаьжжина; текстехъ меттан суртхлотторан гирсаш талла.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьнин тайпанийн тексташ йовза; меттан а, жанрийн а тайп-тайпанчу функционални тайпанийн тексташ талла; меттан тайп-тайпана анализ кхочушйарехъ а, къамелехъ а оцу хаарех пайдаэца.

Дахарехъ, книгаш йешарехъ зеделлачунна, исбаъхъаллин кхоллараллина тле а тевжаш, къамелан тайп-тайпана функционални-маьнин тайпанийн тексташ кхолла (цу йукъахъ барамехъ 7 йа цул сов предложенел клезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш; сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йоглуш, барамехъ 160 дашал клезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: тезисаш, конспект кхолла; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахъ лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схъахаржа, дешаран гуллакхехъ цунах пайдаэца.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехъ схъагайта.

Ладогларанчу йа йешначу лилманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехъ схъагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехъ схъагайта.

Тексташ тайан: шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам а, кеп а кхачама йалоран лалашонца; йуьхъанцара а, тайина а тексташ дуьхь-дуьхьал хлитто.

Меттан функционални тайпанаш

Гуллакхан стилан а (длахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика), лилманан стилан а, лилманан стилан коьртачу жанрийн а (реферат, лилманан темина доклад) башхаллаш билгалйаха, текстехъ тайп-тайпанчу функционални тайпанийн цхъаьнадар а, текстехъ предложенеш вовшахтосу гирсаш а гучубаха.

Гуллакхан стилан (длахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика), публицистичин жанрийн тексташ кхолла; гуллакхан кехаташ кечдан.

лалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжана алар кхоллархьама, меттан глрсаш кьасто.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Кьамелан оьздангалла. Пунктуац

Синтаксисах лингвистичин декъах санна кхетам хилар.

Дешнийн цхьаьнакхетарш а, предложенеш а синтаксисан дакъош санна довза.

Сацаран хьаьркийн функцеш кьасто.

Дешнийн цхьаьнакхетар

Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарш довза: цлеран, хандешан; дешнийн цхьаьнакхетарехь карарчу уьйран тайпа билгалдаккха: бартбар, урхалла, тлетовжар.

Дешнийн цхьаьнакхетарш хлитторан норманех пайдаэца. Урхаллехь а, бартбарехь а дозуш долчу дешан кепаш нийса пайдаэца.

Дешнийн цхьаьнакхетарийн синтаксически анализ йан.

Предложени

Предложенин а, барта, йозанан кьамелехь предложени кечйаран глрсан а коьртачу билгалонийн башхалонаш билгалйаха; сацаран хьаьркийн функцеш кьасто.

Аларан лалашоне, эмоцин билгалоне хьаьжжина, предложенеш йовза, церан интонацин а, маьлнин а башхалаш, тледожоран предложенешкахь хьадар гайтаран меттан кепаш билгалйаха; публицистичин стилан тексташкахь риторически айдарх, схьадийцаран хаттаран-жобпийн кепех пайдаэца.

Грамматически лардийн масалле хьаьжжана, предложенеш йовза; подлежащин хиларан кепаш, сказуемин тайпанаш а (хандешан цхьалхе, хандешан хлоттаман, цлеран хлоттаман), сказуемин хиларан кепаш а.

Подлежащиний, сказуеминий йукъахь тире йилларан норманех пайдаэца.

Коьрта а, коьртаза а меженаш хиларе хьаьжжина, предложенеш йовза, йуьззина, йуьззина йоцу предложенеш йовза (диалоган кьамелехь йуьззина йоцчу предложенех пайдаэцаран, барта кьамелехь йуьззина йоцчу предложенин интонаци ларйаран башхаллех кхета).

Предложенин коьртазчу меженийн тайпанаш кьасто (берта а, бертаза а кьастамаш, йуххедиллар кьастаман шатайпа кеп санна; нийса а, лач а кхачамаш, латтакийн тайпанаш).

Цхьанахлоттаман предложенеш, церан грамматически билгалонаш, коьрта меженаш билгалйахаран морфологически глрсаш бовза; цхьанахлоттаман предложенийн тайпанаш кьасто (цлеран предложени, билгала-йуьхьан предложени, билгалза-йуьхьан предложени, йукъара-йуьхьан предложени, йуьхьза предложени); цхьанахлоттаман предложенийн а, шинахлоттаман йуьззина йоцчу предложенийн а грамматически башхалаш билгалйаха; цхьанахлоттаман а, шинахлоттаман а предложенийн синтаксически тера догьург гучудаккха; кьамелехь цхьанахлоттаман предложенех пайдаэцаран башхаллех кхета; *хлавь*, *хлан-хла* дешнашца йолчу предложенийн грамматически а, пунктуационни а, интонацин а башхалаш билгалйаха.

Предложенийн цхьанатайпанчу меженийн а, уьш вовшахтосучу глрсийн а (хуттургаш йолу а, хуттургаш йоцу а уьйр) билгалонийн башхалонаш билгалйаха; цхьанатайпана а, цхьанатайпана боцу а кьастамаш бовза; цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш схьакаро; тайп-тайпанчу кепара йолу цхьанатайпана меженаш цхьаьнайалорах кьамелехь пайдаэцаран башхаллех кхета.

Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш а, йух-йуха йалочу *а*, *йа* хуттургашца йозучу цхьанатайпанчу меженашца йолчу

предложенешкахь сацаран хьаьркаш а хлитторан норманехпайдаэца.

Чолхейовлаза цхьалхе предложенеш йовза, цу йукьахь цхьанатайпана боцчу къастамашца йолу предложенеш а; цхьанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхьалхе предложенеш, цхьанатайпанчу меженашца йукьара дош долу предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца а, тедерзарца а, йукьадало дешнашца а, йукьахлитто конструкцешца а, айдардешнашца а чолхейевлла предложенеш а чулоцуш.

Предложенин шакъаьстинчу меженийн тайпанаш къасто, бертачу а, бертазчу а къастамийн (цу йукьахь йуххедиллар а), латтабийн, латтаман дурсийн шакъастаран норманех пайдаэца. Дустаран карчамца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хлитторан норманех а; бертачу а, бертазчу а къастамийн (цу йукьахь йуххедиллар а), латтабийн, латтаман дурсийн шакъастаран норманех а; йукьайалочу а, йукьахлитточу а конструкцешца, тедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хлитторан норманех а пайдаэца.

Диалоган а, монологан а къамелехь, кехат йаздарехь, длакхайкхорехь, и. д. кх. тедерзарх пайдаэца.

Йукьайало а, йукьахлитто а конструкцеш къасто; йукьайалочу а, йукьахлитточу а конструкцешца, тедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэцаран башхаллех кхета, цара дечу глутлакхах кхета; предложенин меженех тера доглуш долу йукьадало дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш гучудаха.

Йукьадало дешнашца, предложенешца йукьахлитточу конструкцешца а, тедерзаршца а (даьржинчу а, держазчу а), айдардешнашца а йолу предложенеш хлитторан норманех пайдаэца.

Тешна хилар, тайп-тайпана синхаамаш, мах хадор, тидам тебахийтар, и.д.кх. гайтархьама, къамелехь йукьадалочу дешнех пайдаэца.

Йукьадалочу дешнашца, йукьахлитточу конструкцешца йолчу предложенешкахь интонаци а, пунктуаци а ларйан.

Предложенешна синтаксически а, пунктуационни а анализ йан.

Ма-дарра а, лач а къамел

Ма-дарра а, лач а къамел довза; ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенийн цхьаьнадогьург гучудаккха.

Диалог, цитаташ, ма-дарра къамелаца йолу предложенеш а нийса кечйан.

Цитаташ йало а, алар йукьа цитаташ йалоран тайп-тайпанчу кепех пайдаэца а хаа.

Ма-дарра а, лач а къамелаца предложенеш хлитторан, цитаташ йалоран бакьонех пайдаэца.

Ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенешкахь, цитаташ йалорехь сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонех пайдаэца.

9 КЛАСС

Маттах лаьцна йукьара кхетам

Адаман, республикин, йукьараллин дахарехь а нохчийн матто кхочушдечу глутлакхах кхеташ хила; нохчийн меттан чохьярчу а, арахьярчу а функцех кхета а, царах лаьцна дийца хаа а.

Мотт а, къамел а

Тидамийн, шен битамийн, лилманан-дешаран, исбаьхьаллин, лилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тлехь барамехь 80 дашал клеизиг доцу барта монологически аларш хлитто:

монолог-хаам, монолог-суртхлоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар; лилманан хаамах лаьцна къамел дан.

Дахаран, лилманан-дешаран (цу йукьахь лингвистически а), теманашна диалогически а, полилогически а къамел дарехь (глутлакх дан дагадаийтар, вовших

дагавалар, хаамах жоп дехар, хаам бар) дакъалаца (барам 6 репликел клезиг хила ца беза).

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьлнин тайпанийн лилманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин тексташка ладогларан тайп-тайпана кепаш карайерзо (харжаман, довзийтаран, дуьхенгара).

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, ламоран, довзийтаран, лехаман.

Барамехь 130 дашал клезиг йоцу йешна йа ладогларан текст барта схьаййца.

Барамехь 280 дашал клезиг йоцчу къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьлнин тайпанийн ладогларанчу а, йешначу а лилманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин текстийн чулацамах кхета: къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьлнин тайпанийн ладогларанчу а, йешначу а лилманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин текстийн чулацам ма-барра, бацбина, хоржуш барта а, йозанан а кепехь схьабийца; (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 250 дашал клезиг хила ца беза; дацдина а, харжаман а схьадийцарехь – 270 дашал клезиг хила ца беза).

Лалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан глрса ш къасто.

Йозанехь а, барта къамелехь а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукьахь 120 – 130 дешан барам болу текст тлера схьайазйеш а; 30 – 35 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хьалха ламийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хлоттийнчу 120 – 130 дешан барам болчу йозучу текстан буха тлехь диктант йазйеш а.

Текст

Текстан анализ йан: текстан коьрта тема а, ойла а къасто а, царах кхето а; текстан коьрта тема йа ойла гойтуш йолу цле харжа.

Текстан къамелан функционални-маьлнин тайпа къасто.

Текстехь тайпаналлин дакъош схьакаро – суртхлоттор, дийцар, ойлайар-тлечлаглар, мах хадоран аларш.

Текстан чулацам билгалбаккха, цуьнан цларе, коьрта маьлна чулоцучу дешнашка, дладолоре йа дерзоре хьаьжжина.

Тайп-тайпанчу жанрашкахь йолчу текстийн къастан билгалонаш гучуйаха.

Текстан буха тлехь алар кхолла: йешначуьнца йа ладогларанчуьнца шен йолу йукьаметтиг барта а, йозанан а кепехь схьагайта.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, исбаьхьаллин произведенешна тле а тевжаш, тексташ кхолла (цу йукьахь барамехь 8 йа цул сов предложенех лаьтташ йолу а, йа барамехь 6 – 7 чолхе длахлоттам болчу предложенел клезиг йоцу а сочиненеш-миниатюраш, нагахь оцу бараме тема схьа- йелла а, коьрта ойла схьагайта а таро хилийтахь); сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йоглуш, барамехь 220 дашал клезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш.

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: текстехь коьрта а, коьртаза а хаамаш билгалбаха; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукьахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа, дешаран гуллакхехь цунах пайдаэца.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Ладогларанчу йа йешначу лилманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехь схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ тайан, церан чулацам кхачама балоран лалашонца (бакьйолу материал таллар, текстан йуьхьанцара маьлнин анализ – маьлнин цхьаалла, дозуш хилар, хаам хилар).

Меттан функционални тайпанаш

Лилманан стилаца боглуш болчу меттан глрсийн, пайдаэцаран гуонан, гуллакхийн, къамел даран тайпаналлин хьелийн, къамелан хьесапийн, исбаьхьаллин литературин меттан коьртачу башхаллийн, исбаьхьаллин произведенехь буйцучу меттан а, тайп-

тайпанчу функционални стилийн а элементаш цхъаьнайалоран башхалонаш билгалйаха.

Къамелан тайп-тайпана функционални-маьлнин тайпанийн башхалонаш билгалйаха, цхъана текстехь церан цхъаьнадаран башхаллех кхета; къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьлнин тайпанех, меттан функционални тайпанех йолчу тексташкахь меттан суртхлотторан глирсех пайдаэцаран башхаллех кхета.

Шен текст кхолларехь къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьлнин тайпанех, меттан функционални тайпанех йолу тексташ хлитторан норманех а, конспект, тезисаш хлитторан, реферат йазйаран норманех а пайдаэца.

Конспект, тезисаш хлитто, рецензи, реферат йазйан.

Коммуникативни лехамашца а, меттан нийса хиларца а цхъаьнадоглуш долу шен а, кхечеран а тайп-тайпана функционални хьажам болчу къамелан аларийн мах хадю; къамелан кхачамбацарш нисдан, текст тайан.

Исбаьхьаллин литературин меттан къастаман башхаллаш меттан кхечу функционални тайпанашца йустарца гучуйаха. Йовза метафора, олицетворени, эпитет, гипербола, дустар, и.д.кх.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Чолхе предложени

Чолхечу предложенин дакъошна йукъа синтаксически уьйр тосу коьрта глирсаш гучубаха.

Тайп-тайпанчу уьйрашца йолу чолхе предложенеш, хуттургаш йоцу а, хуттургаш йолу а (чолхе-цхъаьнакхетта, чолхе-караара) предложенеш йовза.

Чолхе-цхъаьнакхетта предложени

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенин, цуьнан хлоттаман, чолхечу предложенин дакъойн маьлнин, длахлоттаман, интонацин цхъааллин башхалонаш билгалйаха.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенин дакъошна йукъара маьлнин йукъаметтигаш, дакъошна йукъахь тайп-тайпана маьлнин уьйраш йолчу чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенийн интонацин башхаллаш гучуйаха.

Къамелехь чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенех пайдаэцаран башхаллех кхета.

Чолхе-цхъаьнакхетта предложени хлотторан коьртачу норманех кхета.

Чолхе-цхъаьнакхетта предложени а, цхъанатайпанчу меженашца йолу цхьалхе предложени а грамматически тера йоглуш хиларх кхета; къамелехь йоглуш йолчу конструкцех пайдаэца.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хлитторан норманех пайдаэца.

Чолхе-караара предложени

Чолхе-караара предложени йовза, предложенин коьрта а, тлетуху а дакъош а, чолхе-караарчу предложенин дакъош вовшахтосу глирсаш а къасто.

Караара хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а довза.

Коьртачу а, тлетухучу а дакъошна йукъарчу маьлнин башхаллашка, длахлоттаме, уьйран синтаксически глирсашка хьаьжжина, чолхе-караарчу предложенийн тайпанаш довза; церан хлоттаман башхаллаш гучуйаха.

Масех тлетухучуьнца йолу чолхе-караара предложенеш, тлетухучу декъаца (къастаман, кхачаман, латтабийн) йолу чолхе-караара предложенеш билгалйаха.

Чолхе-караара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхьалхе предложенеш а грамматически тера йоглуш хиларх кхета; къамелехь йоглуш йолчу конструкцех пайдаэца.

Чолхе-карарчу предложенех цхьалхе предложенеш йан а, цхьалхечу предложенех чолхе предложенеш йан а, маъна а ца хуьйцуш.

Чолхе-карара предложени хӀотторан коьртачу норманех а, къамелехь чолхе-карарчу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Чолхе-карарчу предложенешна синтаксически а, пунктуационни а анализ йан.

Чолхе-карара предложенеш хӀитторан а, цу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хӀитторан а норманех пайдаэца.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъошна йукьарчу маънин йукьаметтигийн а, уьш сацаран хьаьркашца, интонација къасторан а башхалонаш билгалйаха.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн тайпанаш къасто. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехь нийса пайдаэца.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени хӀотторан коьртачу грамматически норманех а, къамелехь хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш а, хуттургаш йолу чолхе предложенеш а грамматически тера йогӀуш хилар гучудаккха, къамелехь йогӀуш йолчу конструкцех пайдаэца; хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хӀитторан норманех пайдаэца.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ
5 КЛАСС

Терахийн рогдалла	Программин дакьойн а, темийн а цѣраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАЪЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а. Лингвистика маттах лаьцна іилма санна. Лингвистикин коьрта дакьош	1	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Мотт а, къамел а. Монолог. Диалог. Полилог. Мотт гӀуллакхдар санна	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дӀахӀоттам. Къамелан функциональни-маьӀнин тайпанаш.	2	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маьӀнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		4	1	0	

Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Меттан функционални тайпанаш (йукъара кхетам)	1	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 6. МЕТТАН КЪЕПЕ					
6.1	Фонетика. Графика. Орфоэпи	6	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.2	Орфографи	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.3	Лексикологи	4	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.4	Фразеологи	2	0	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.5	Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а	6	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		21	1	1	
Дакъа 7. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна	1	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
7.2	Цердош	7	1	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		8	1	1	

Дакъа 8. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
8.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Дешнийн цхъаьнакхетар	3	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
8.2	Цхъалхе шинахлоттаман предложени	16	1	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		19	1	1	
Дакъа 9. КАРЛАДАККХАР					
9.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар.	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 10. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
10.1	Сочинени	1			
10.2	Изложени	2			
10.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

6 КЛАСС

Терахийн рогдала	Программин дакъойн а, темийн а цѳраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн меттан коьрта функцеш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Къамелан тайпанаш. Монолог а, диалог а. Цѳран башхаллаш а	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Функциоалъни-маълнин тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	СуртхЮотторан тайпанаш. Текстан маълнин анализ	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЪНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Текст а, къамелан стилаш а. Илманан стиль	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 6. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ					
6.1	Билгалдош.	10	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Терахъдош	13	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.3	Церметдош	11	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.4	Хандош	14	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	4	3	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	ламийнарг карладаккхар, тӀечӀагӀдар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМӀ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

7 КЛАСС

Терахьийн рогдалла	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Гамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн мотт кхуѳуш болу хилам санна	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Монолог а, цуьнан тайпанаш а. Диалог а, цуьнан тайпанаш а	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текстан коърта билгалонаш (карладакхар). Ойлайар къамелан функционални-маълнин тайпа санна.	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Текстан хаамаш хийцар. Текстан маълнин анализ	1	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	1	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Къамелан стилаш	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
МЕТТАН КЪЕПЕ					
Дакъа 6. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА					
6.1	Морфологи меттан Гилманан дакъа санна (жамІдар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Хандош	10	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.

6.3	Причасти хандешан кеп санна	8	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.4	Деепричасти хандешан кеп санна	6	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.5	Масдар	4	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.6	Куцдош	7	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.7	Гуллакхан кѣмелан дакъош	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.8	Дештлаъхъе	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.9	Хуттург	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

					www. urok95/ru.
6.10	Дакъалг	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.11	Айдардош	3	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	5	3	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	Амийнарг карладаккхар, тӀечӀагӀдар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМӀ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

8 КЛАСС

Терахийн рогдала	Программин дахьойн а, темийн а цѳраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн мотт Кавказан кхечу къаьмнийн меттанашна йукъахь	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Къамелан тайпанаш. Монолог а, диалог а. Цѳран тайпанаш	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Къамелан функционални-маьӀнин тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Текстан маьӀнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Гуллакхан стиль. Гуллакхан стилан жанраш. Илманан стиль. Илманан стилан жанраш	2	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	1	
МЕТТАН КЪЕПЕ					
Дакъа 6. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
6.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Пунктуаци. Сацаран хьаьркийн функцеш	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6.2	Дешнийн цхьаьнакхетар а, цуьнан билгалонаш а. Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран тайпанаш. Дешнийн цхьаьнакхетарехь караччу уьйран кепаш	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.

6.3	Предложени а, цуънан коърта билгалонаш а. Предложенияйн тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
6.4	ШинахЮттаман предложени. Предложенияйн коърта меженаш (грамматически лард)	6	0	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.5	Предложенияйн коъртаза меженаш	9	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6.6	ЦхънахЮттаман предложенеш. ЦхънахЮттаман предложенияйн тайпанаш	7	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.7	Чолхейаьлла цхъалхе предложени. Цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш	5	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.8	Тедерзаршца, йукъайалочу а, йукъахИтточу а конструкторшца йолу предложенеш. Тедерзар. Йукъайало конструкторш. ЙукъахИтто конструкторш	6	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.9	Шакъаьстинчу меженашца йолу предложнеш. Шакъаьстинчу меженийн тайпанаш	5	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.10	Ма-дарра а, лач а къамел. Цитировани	4	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.11	Грамматически талларш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-

					tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	4	2	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	Ҷамийнарг карладаккхар, тлеҷаглар.	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

9 КЛАСС

Терахьийн рогдалла	Программин дакъойн а, темийн а цлѳраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	ламийнарг карладаккхар	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАЫЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн Республйкехь нохчийн матто кхочушден глуклакх. Нохчийн мотт вайн замалан дуьненахь. Вайн замалан нохчийн литературин меттан норманаш	3	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	1	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а къамел, полилог (карладаккхар). Къамелан глуклакхан кепаш: дийцар, йоза, ладоглар, йешар.	5	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		5	0	0	
Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а (жамлар).	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-

	Къамелан функционални-маџинин тайпанаш (жамлар). Текстан маџинин анализ (жамлар). Текстан хаамаш хийцар.				tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маџинин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		5	1	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш. Исбаъхъаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къаъсташ хилар а. Илманан стиль.	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 6. МЕТТАН КЪЕПЕ. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЪЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
6.1	Чолхе предложени	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Чолхе-цхъаънакхетта предложени	4	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.3	Чолхе-карара предложени	18	1	2	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
6.4	Хуттургаш йоцу чолхе предложени	10	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
Дерриг:		33	2	4	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар.	5	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
Дерриг:		5	1	0	
Дакъа 8. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	2			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		9			
Программин сахътийн барам		66			

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ
5 класс

Терахийн рогдалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таламан белхаш	Кхолраллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Іамийнарг карладаккхар. Дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
3	Къамелан дакъош. ЦІердош. ЦІердешан дожарш	1	0	0		www. urok95.ru.
МОТТ А, КЪАМЕЛ А. (2 с.)						
4	Мотт а, къамел а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Монолог. Диалог. Полилог	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
ТЕКСТ (4 с.)						
6	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дІахІоттам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
7	Къамелан функциональни-маьІнин тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru.
8	Текстан маьІнин анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (1 с.)						
10	Меттан функциональни тайпанаш (йукъара кхетам)	1	0	0		www. urok95.ru.

СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (3 с. + 1 с.)						
11	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/
12	Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а синтаксисан дакъош	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
13	Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цӀеран а, хандешан а)	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
14	Талламан болх (1-ра четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
ЦХЪАЛХЕ ШИНАХІЮТТАМАН ПРЕДЛОЖЕНИ (16 с. + 1 с.)						
15	Предложени а, цуьнан билгалонаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
16	Предложенийн тайпанаш а, маӀнин, интонацин башхаллаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Предложенин чаккхенехь сацаран хьаьркаш. Интонаци	1	0	0		https://desharkho.ru/
18	Подлежащи	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
19	Сказуеми	1	0	0		https://desharkho.ru/
20	Предложенин коьртаза меженаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
21	Кхачам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
22	Къастам	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
23	Латтам	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Грамматически лардийн масалле хьаьжжана, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
25	Йаьржина а, йаржаза а предложенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
26	Предложенин цхьанатайпана меженаш, къамелехь цара деш долу гӀуллакх	1	0	0		www. urok95/ru.
27	Предложенин цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/

						www. urok95.ru .
28	Тедерзар. Тедерзарехъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .
30	Талламан болх (2-гӀа четверть)	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
31	Ма-дарра къамелехъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
ФОНЕТИКА. ГРАФИКА. ОРФОЭПИ (6 с. + 1 с.)						
32	Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
33	Нохчийн меттан мукъачу, мукъазчу аьзнийн система	1	0	0		www. urok95.ru .
34	Мукъа а (деха, доца), мукъаза а (къора, зевне) аьзнаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Фонетически транскрипцин элементаш. Дош фонетически къастор	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/
36	Аьзнаш, элпаш цхъаьнадар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .
37	Орфоэпи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
38	Изложени (ма-йарра)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ОРФОГРАФИ (3 с.)						
39	Орфографи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .
40	Й элпан нийсайаздар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
41	Къасторан ь, ь хъаьркийн нийсайаздар	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru/
ЛЕКСИКОЛОГИ (4 с.)						
42	Лексикологи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/

						www. urok95.ru .
43	Дешан нийса а, тїедеана а маѣІнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .
44	Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru/
45	Цїена нохчийн а, тїеэцна а дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ФРАЗЕОЛОГИ (2 с.)						
46	Фразеологизмаш, церап маѣІна, царах пайдаэцар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Лексикологич ламийнарг карладаккхар	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru/
ДЕШАН ХІУТТАМ А, ДОШКХОЛЛАДАЛАР А (7 с. + 1 с.)						
48	Морфема меттан уггар жима маѣІне дакъа	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/
49	Дешан лард а, чаккхе а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://www.urok95.ru/
50	Талламан болх (3-гїа четвєртъ)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
51	Морфемийн тайпанаш: орам	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru/
52	Морфемийн тайпанаш: дешхьалхе	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://www.urok95.ru/
53	Морфемийн тайпанаш: суффикс	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .
54	Цхьанаораман (гергара) дешнаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/
55	Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЪЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ (10 с. + 1 с.)						
56	Морфологи лингвистикин дакъа. Цїердош къамелан дакъа санна	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru/
57	Долахь а, йукъара а цїердешнаш, церап нийсайаздар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95.ru .

58	Цердешнийн терахь. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цердешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
59	Цердешнийн грамматически классаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
60	Цердешнийн дожарш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/www.urok95/ru
61	Цердешнийн легарш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
62	Цердешнашца ца нийсайаздар. Цердешнаш морфологически къастор	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
63	Цердешнийн суффиксаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
64	Шеран талламан болх	1	1	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru
65	Цердешнаш кхолладалан некъаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
66	Цердашах 1амийнарг тӀечӀагӀдар	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
Карладаккхар (2 с.)						
67	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
68	Монолог. Диалог	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	4	1		

6 класс

Т е	Сахьтийн барам	Терахь	Электронни дешаран
Урокан тема			

		Сахът	Таламан белхаш	Кхолраллин белхаш		ресурс
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн меттан коьрта функцеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Омонимаш, синонимаш, антонимаш	1	0	0		www. urok95.ru .
3	Къамелан дакъош	1	0	0		www. urok95.ru .
МОТТ А, КЪАМЕЛ А. (2 с.)						
4	Къамелан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5	Монолог а, диалог а, церан башхаллаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ТЕКСТ (4 с.)						
6	Текст а, цуьнан башхаллаш а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
7	Текстан коьрта чулацам, маьлнин коьрта дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Текстан маьлнин анализ	1	0	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
9	СуртхЮотторан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
10	Текстан коьрта билгалонаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11	Текст а, къамелан стилаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ						
БИЛГАЛДОШ (10 с.+ 1 с.).						
12	Билгалдош, цуьнан маьлна	1	0	0		www. urok95.ru .
13	Талламан болх (1-ра четверть)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
14	Билгалдешнийн тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru .

15	Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
16	Билгалдешнийн терахьашца хийцадалар	1	0	0		www. urok95/ru.
17	Мухаллин билгалдешнийн даржаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Билгалдешнийн легарш	1	0	0		www. urok95/ru.
19	Билгалдешнийн кхолладалар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
20	Тлѣэцна билгалдешнаш нийсайаздар	1	0	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
21	Билгалдош грамматически къастор	1	0	0		www. urok95/ru.
22	Билгалдош грамматически къастор. Тлѣчлаглдар	1	0	0		www. urok95/ru.

ТЕРАХЪДОШ (13 с. + 2 с.)

23	Терахьдош	1	0	0		www. urok95/ru.
24	Масаллин терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
25	Рог'аллин терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
26	Декъаран терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
27	Гулдаран терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
28	Билгалза-масаллин терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
29	Талламан болх (2-г'ла четверть)	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
30	Эцаран терахьдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
31	Дакъойн терахьдешанаш	1	0	0		www. urok95/ru.
32	Терахьдешнийн х'лоттам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
33	Терахьдешнийн легадалар	1	0	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
34	Терахьдешнийн легадалар	1	0	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
35	Терахьдешнийн легаран кепаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
36	Терахьдешнийн нийсайаздар	1	0	0		www. urok95/ru.
37	Сочинени-суртх'лоттор	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

ЦІЕРМЕТДОШ (12 с.+ 1 с.)

38	Цлерметдош.	1	0	0		www. urok95.ru.
39	Цлерметдешнийн тайпанаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
40	Йаххийн цлерметдешнаш а, церан легар а	1	0	0		www. urok95.ru.
41	Дерзоран цлерметдешнаш а, церан легар а	1	0	0		www. urok95.ru.
42	Гайтаран цлерметдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
43	Гайтаран цлерметдешнаш тлечлаглар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
44	Къастаман цлерметдешнаш	1	0	0		https://desharkho.ru
45	Къастамза цлерметдешнаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
46	Дацаран цлерметдешанаш	1	0	0		www. urok95.ru.
47	Хаттаран-йукъаметтигалин цлерметдешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
48	Цлерметдош къастор	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49	Талламан болх (3-гла четверть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
50	Цлерметдешнийн легар карладаккхар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ХАНДОШ (14 с.+ 2 с.)						
51	Хандош	1	0	0		https://desharkho.ru
52	Хандешан билгалза кеп	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
53	Хандешан хенаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
54	Хандашах ламийнарг тлечлаглар	1	0	0		https://desharkho.ru
55	Хандешан карара хан	1	0	0		www. urok95.ru.
56	Хандешан йахана хан	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
57	Изложени (ма-йарра)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
58	йаханчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

59	Хандешан йоглу хан	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
60	Хандешан йоглу хан	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Хандешнийн классашца хийцадалар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
62	Хандешнийн терахьашца хийцадалар	1	0	0		www. urok95/ru.
63	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
64	Хандешан цхьаллин, дукхазаллин кепаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
65	Хандешнийн терахь а, кеп а вовшахкъастор	1	0	0		www. urok95/ru.
66	Хандош къастор	1	0	0		https://desharkho.ru/
IAМИЙНАРГ КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
67	Билгалдешан грамматически билгалонаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Терахьдешнийн легадалар. Церметдешнийн тайпанаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

7 класс

Терахьийн рогадала	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни ресурс дешаран
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Къоман меттан, культурин, историн уьйр	1	0	0		www. desharkho.ru
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Іамийнарг карладаккхар. Билгалдош. ЦІерметдош	1	0	0		www. desharkho.ru

3	Хандош. Хандешан хенаш	1	0	0		www. desharkho.ru
МОТТ А, КЪАМЕЛ А (2 с.)						
4	Монолог-суртхIоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5	Диалог – текстан кеп. Диалоган тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ТЕКСТ (3 с.)						
6	Текст къамелан произведени санна. Текстан коьрта билгалонаш (жамI дар)	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
7	Текстан дIахIоттам. Абзац.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
8	Текстехь меттан суртхIотторан гIирсаш	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
9	Текстан маIнин анализ	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
10	Меттан функционални тайпанех лаьцна кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11	Литературин меттан стилаш Публицистичкин стиль	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ХАНДОШ (11 с. + 2 с.)						
12	Хандешан саттамаш. Билгала саттам	1	0	0		www. urok95/ru.
13	Бехкаман саттам	1	0	0		www. urok95/ru.
14	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
15	Лааран саттам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	ТIедожоран саттам	1	0	0		www. urok95/ru. www. desharkho.ru
17	Хандешан спряженеш. Хьалхара спряжени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru
18	ШолгIа спряжени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Хандешнийн кхолладалар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш	1	0	0		www. desharkho.ru

21	Хандешнашца дацаран дакъалгаш (ца, ма) нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95/ru.
22	Хандешнийн чаккхенгахь н йаздар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23	Хандош морфологически къастор	1	0	0		www. desharkho.ru
24	Изложени (ма-йарра/йациина)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ПРИЧАСТИ (8 с. + 1 с.)						
25	Причасти хандешан кеп санна	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
26	Причастин хенаш	1	0	0		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
27	Лааме а, лаамаза а причастеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru
28	Причастин карчам	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
29	Талламан болх (2-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
30	Причастин карчамца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш	1	0	0		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
31	Причастийн легайалар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	Причастийн нийсайазйар	1	0	0		www. desharkho.ru
33	Причастешца ца цхъаьна а, къаьстина а йаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
КУЦДОШ (7 с. + 1 с.)						
34	Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маьIна	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
35	Куцдешнийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
36	Куцдешан синтаксически гIуллакх	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
37	Куцдешнийн дустаран даржаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
38	Куцдешнийн кхолладалар	1	0	0		www. urok95/ru.

39	Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
40	Сочинени-суртхлогтор	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
41	Куцдош морфологически къастор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
ДЕЕПРИЧАСТИ (6 с.)						
42	Деепричасти хандешан кеп санна	1	0	0		www. urok95/ru. www. desharkho.ru
43	Деепричастин хенаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
44	Деепричастин карчам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
45	Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
46	Деепричастешца дацаран дакъалг ца нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru
47	Предложенехъ деепричастин синтаксически г'уллакх	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ www. urok95/ru.
МАСДАР (4 с. + 1 с.)						
48	Масдар. Масдаран грамматически категореш: терахъ, классан гайтам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
49	Талламан болх (3-г'а четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
50	Масдаран легар	1	0	0		www. desharkho.ru
51	Масдарца ца нийсайаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
52	Масдаран синтаксически г'уллакх	1	0	0		www. urok95/ru.
Г'УЛЛАКХАН КЪАМЕЛАН ДАКЪОШ (11 с. + 1 с.)						
53	Г'уллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
54	Дешт'аьхъе г'уллакхан къамелан дакъа санна	1	0	0		www. urok95/ru.
55	Дешт'аьхъенийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дешт'аьхъенаш. Церан нийсайазйар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

57	Хуттург Гуллакхан кьамелан дакъа санна	1	0	0		www. desharkho.ru
58	Хуттургийн тайпанаш, шайн маӀне, хӀоттаме хьаьжжана	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	Дакъалг Гуллакхан кьамелан дакъа санна	1	0	0		www. desharkho.ru
60	Дакъалгийн тайпанаш, шайн маӀне а, пайдаэцаре а хьаьжжана	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
61	Дакъалгийн нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru
62	Айдардашах кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
63	Айдардешнийн нийсайаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
65	Азтардаран дешнаш	1	0	0		www. desharkho.ru
66	Гуллакхан кьамелан дакъош тӀечӀагӀдар					
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
67	Причасти. Деепричасти	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
68	Куцдешнийн кхолладар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

8 класс

Терахьийн рогаалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн мотт кавказан кхечу къаьмнийн меттанашна йукъахь	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Й элп йаздар	1	0	0		www. urok95.ru.

3	Орфографи	1	0	0		www. desharkho.ru
МОТТ А, КЪАМЕЛ А (2 с.)						
4	Къамелан тайпанаш	1	0	0		www. urok95/ru.
5	Монолог а, диалог а. Церан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ТЕКСТ (3 с.)						
6	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а	1	0	0		www. urok95/ru.
7	Текстан маьннин анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
8	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
9	Гуллакхан стиль Гуллакхан стилан жанраш	1	0	0		www. urok95/ru.
10	Илманан стиль. Илманан стилан жанраш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (50 с. + 6 с.)						
11	Синтаксис лингвистикин дакъа санна	1	0	0		www. urok95/ru.
12	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
13	Пунктуацн	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
14	Дешнийн цхьаьнакхетаран тайпанаш	1	0	0		www. urok95/ru.
15	Дешнийн цхьаьнакхетарехь карарчу уьйран кепаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16	Предложени а, цуьнан коьрта билгалонаш а	1	0	0		www. urok95/ru.
17	Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18	Подлежащн хилар	1	0	0		www. urok95/ru.
19	Хандешан цхьалхе сказуеми	1	0	0		www. desharkho.ru
20	Церан хЮоттаман сказуеми	1	0	0		www. urok95/ru. www. desharkho.ru
21	Подлежащнннй, цЦеран хЮоттаман	1	0	0		www. desharkho.ru

	сказуеминий йуккъехъ тире					
22	Хандешан хIоттаман сказуеми	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Изложени (ма-йарра/йацйна)	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
24	Предложенин коьрта меженаш гIечIагIйар	1	0	0		www. desharkho.ru
25	Предложенин коьртаза меженаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
26	Нийса кхачам	1	0	0		www. urok95/ru.
27	Лач кхачам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
28	Къастам	1	0	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
29	Берта, бертаза къастам	1	0	0		www. desharkho.ru
30	Талламан болх (2-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
31	Йуххедиллар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
32	Латтам. Даран суьртан, бараман латтамаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Меттиган, хенан латтамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
34	Бахьанин, Iалашонан латтамаш	1	0	0		www. urok95/ru.
35	Бехкаман а, дуьхьалара а латтамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
36	ЦхьанахIоттаман, шинахIоттаман предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95/ru.
37	Билгала-йуьхьан предложенеш	1	0	0		www. urok95/ru.
38	Билгалза-йуьхьан предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
39	Сочинени-ойлайар	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
40	Йукъара-йуьхьан предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
41	Йуьхьза предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	ЦIеран предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru

43	Йуъззина а, йуъззина йоцу а предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
44	Чолхейаьлла цхьалхе предложени	1	0	0		www. desharkho.ru
45	Предложенин цхьанатайпанчу меженех лаьцна йукъара кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Предложенин цхьанатайпанчу меженашкахь хуттургаш	1	0	0		www. urok95.ru.
47	Цхьанатайпана а, цхьанатайпана боцу а къастамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48	Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш	1	0	0		www. urok95.ru. www. desharkho.ru
49	Тедерзар	1	0	0		www. urok95.ru.
50	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
51	Йукъадало дешнаш	1	0	0		www. desharkho.ru
52	Йукъадалочу дешнийн тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
53	Йукъайало предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
54	Предложенин меженех тера доглуш долу йукъадало дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55	ХIаь, хIан-хIа дешнаш- предложенеш. Айдардешнаш- предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
56	Предложенин шакъаьстинчу меженех йукъара кхетам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57	Шакъаьстина къастамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
58	Шакъаьстина латтамаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	Шакъаьстина йуххедиллар	1	0	0		www. urok95.ru.
60	Хенан а, меттиган а латтабийн дурсаш	1	0	0		www. desharkho.ru
61	Ма-дарра а, лач а къамелах йукъара кхетам	1	0	0		www. urok95.ru.
62	Ма-дарра къамелехь сацаран хьаьркаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
63	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru.

						https://desharkho.ru
64	Ма-дарра кѡамел лач кѡамеле дерзор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
65	Цитаташ а, цѣран нийсайазйар а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66	Грамматически талларш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
КАРЛАДАККАР (2 с.)						
67	Предложенин коѣрта, коѣртаза меженаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
68	ЦѡанахЮттаман предложенийн тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

9 класс

Терахийн рогдалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМ АШ (3 с.)						
1	Нохчийн Республицехь нохчийн матто кхочушден гӀуллакх	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2	Нохчийн мотт вайн заманан дуьненахь	1	0	0		www. desharkho.ru
3	Вайн заманан нохчийн литературин меттан норманаш	1	0	0		www. urok95/ru.
КАРЛАДАККХАР (3 с.)						
4	Іамийнарг карладаккхар. Орфографи	1	0	0		www. urok95/ru.
5	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш	1	0	0		www. urok95/ru.
6	Предложенин шакъаьстина меженаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
МОТТ А, КЪАМЕЛ А (5 с.)						
7	Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а къамел, полилог (карладаккхар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
8	Къамелан гӀуллакхан кепаш: дийцар, йоза, ладогІар, йешар	1	0	0		www. desharkho.ru
9	ЛадогІаран кепаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара	1	0	0		www. urok95/ru.
10	Йешаран кепаш: Іаморан, довзийтаран, хъажаран, лехаман	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
11	Синонимика – стилистикин бух. Фразеологически синонимаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ТЕКСТ (5 с. + 1 с.)						
12	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а (жамІ дар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/

13	Талламан болх (1-ра четвъртъ)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
14	Къамелан функционални-маџнин тайпанаш (жамл дар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
15	Дийцар къамелан тайпа санна	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Текстан маџнин анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
17	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛНИ ТАЙПАНАШ (4 с. + 1 с.)						
18	Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Исбаъхъаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къаьсташ хилар а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
20	Сочинени-ойлайар	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
21	Илманан стиль	1	0	0		www. desharkho.ru
22	Нохчийн меттан коьрта гайтаран-исбаъхъаллин гIирсаш (метафора, эпитет, дустар, гипербола, олицетворени)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН КЪЕПЕ. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЪДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (34 с. + 4 с.)						
23	Чолхечу предложенех кхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
24	Ч о л х е - ц х ъ а њ н а к х е т т а ч у предложенех а, цуьнан хIоттамах а йукъара кхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
25	Ч о л х е - ц х ъ а њ н а к х е т т а ч у предложенин дакъош вовшахтосу гIирсаш	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95/ru.
26	Къамелехъ чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенех пайдаэцар	1	0	0		www. desharkho.ru
27	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна синтаксичес-ки анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
28	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна пунктуационни анализ	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

29	Талламан болх (диктант)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
30	Чолхе-карарчу предложенех кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Предложеннин коьрта а, тIетуху а дакъош	1	0	0		www. desharkho.ru
32	Карарчу хуттургийн а, хуттургийн дешнийн а башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
33	Чолхе-карарчу предложенийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Чолхе-караара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхьалхе предложенеш а грамматически тера йогIуш хилар	1	0	0		www. desharkho.ru
35	Кхачаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
36	Къастаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		www. urok95.ru . www. desharkho.ru
37	Кхачаман, къастаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш тIечIарIйар	1	0	0		www. urok95.ru . www. desharkho.ru
38	Латтабийн тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
39	Хенан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
40	Изложени (ма-йарра/йациина)	1	0	1		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
41	Даран суьртан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Бахъанин тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
43	Иалашонан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru
44	Бехкаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-караара	1	0	0		www. desharkho.ru

	предложенеш					
45	Бараман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш	1	0	0		www. urok95.ru .
46	Масех тIетухучуьнца йолу чолхе-карара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
47	Чолхе-карарчу предложенийн Синтаксически анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48	Чолхе-карарчу предложенийн пунктуационни анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
49	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
50	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъошна йукъара маьIнин йукъаметтигаш	1	0	0		www. urok95.ru .
51	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
52	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехъ пайдаэцар	1	0	0		www. desharkho.ru
53	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ шитIадам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ тире	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалг	1	0	0		www. desharkho.ru
56	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалгаца тIадам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
57	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалгаца тIадам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
58	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн синтаксически анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
59	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн пунктуационни анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
60	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
КАРЛАДАККХАР (6 с.)						
61	Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-

						tezaurus/
62	Чолхе-карара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
63	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Литературни меттан норманаш, меттан исбаъхъаллин башхаллаш, къамелан оздангалла	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
65	Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменационни белхан дIахIоттам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
66	Экзаменационни белхан мах хадоран критереш	1	0	0		www. desharkho.ru
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		66	4	2		

Дешаран-методикин кхачаман ларам

Дешаран-методикин г1о-1амат

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 5 класс.
2. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 6 класс.
3. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 7 класс.
4. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 8 класс.
5. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 9 класс.
6. «Ас д1алур ю ПКЭ!» Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменна кечам бар. Дешаран-методически г1о-1амат. («Я сдам ОГЭ!» Подготовка к основному государственному экзамену по чеченскому языку. Учебно-методическое пособие). Абдуразаков Ш.И., Дашаева Л.Х., Дудаев С.А.-Х., Тутаяева С.Л., Хунарикова П.А. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2021. – 192 с.
7. Тимаев А.Д., Ирезиев С.-Х.С.-Э., Абубакаров А.Х. Практический курс морфологии чеченского языка. – Грозный: ФГУП «Издательский комплекс «Грозненский рабочий», 2012. – 176 с.
8. Эдилов. С.Э. Самукъане грамматика. 5-11 классашна дешаран пособи. (Занимательная грамматика. Учебное пособие для 5-11 классов). – Грозный: «Арфа-Пресс», 2012. – 368 с.

Методикин литература

9. Айдамирова М. А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 89 с.
10. Эдилов С. Э. Обучение изложению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 240 с.
11. Эдилов С. Э. Обучение сочинению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 160 с.
12. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум синтаксиса чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2012. – 302 с.
13. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2020. – 320 с.
14. Эсхаджиев Я.У. Изучение орфографии и пунктуации в школе. – Грозный: Издательство «Альфа-Пресс», 2012. – 222 с.
15. Эдилов С. Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а (Чеченский язык и новые технологии). – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 285 с.

Луг1аташ

16. Абдуразаков Ш.И. 1аламан совг1аташ. Русско-чеченский словарь флоры и фауны. – Грозный: ОА «ИПК «Грозненский рабочий», 2016. – 192 с.

17. Арсанукаев, А.М., Михтеева Т.И. Чеченско-русский, русско-чеченский словарь. – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2008. – 190 с.
18. Вагапов А. Д. Словарь синонимов чеченского языка. – Тбилиси: «Меридиан», 2011. – 734 с.
19. Ибрагимов Лояма. Нохчийн фразеологизмийн маънадаран дошам (Толковый словарь чеченских фразеологизмов). – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2004. – 128 с.
20. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.
21. Умархаджиев С.М., Астемиров А.В., Асхабов Х.И., Бадаева А.С., Вагапов А.Д., Израилова Э.С., Султанов З. А. Русско-чеченский, чеченско-русский словарь компьютерной лексики. – Грозный, АН ЧР, 2017. – 238 с.
22. Халидов А.И. Словарь лингвистических терминов чеченского языка. – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2012. – 448 с.

Хаамийн дешаран ресурсаш

23. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/>
24. Образовательный портал «Чеченская электронная школа»
//URL:<https://desharkho.ru/>
25. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru/>